

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Tilbage til fremtiden? Historien om FN's fredsbevarende operationer genfortalt som led i det globale imperiale systems udviklingshistorie

Jørgensen, Martin Ottovay

Publication date:
2016

Document Version
Accepteret manuscript, peer-review version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Jørgensen, M. O. (2016, feb). Tilbage til fremtiden? Historien om FN's fredsbevarende operationer genfortalt som led i det globale imperiale systems udviklingshistorie.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Tilbage til fremtiden? Historien om FN's fredsbevarende operationer genfortalt som led i det globale imperiale systems udviklingshistorie

Indledning

Global- og imperialhistoriografien viser os, at verdenshistorien siden 1450/1500 har bevæget sig i retning af udviklingen af et integreret globalt imperialt system. De første hovedaktører i dette system var de store agrarimperier, der baserede deres relationer med de underlagte riger og folk på store hære, elitære ægteskaber, tribut samt en relativ udpræget religionstolerance. Dernæst fulgte de industrialiserende handelsimperier og kolonimagter som de dominerende aktører via deres omsiggribende statsapparater og markedsdannelse, markant forøgede produktions- og destruktionskræfter, og ekspansive politiske og religiøse ideologier indtil den Kolde Krig og afkoloniseringen forvanskede fortolkningen.

Hvorfor er det relevant at indlede en tekst, der er tænkt som et undervisningsoplæg om FN sådan? Jeg vil slå til lyd for, at det er nødvendigt at sætte FN og dens interventioner, vi kalder fredsbevarende operationer, ind i en global- og imperialhistorisk ramme. Som historikere (eller politikere) ser vi sædvanligvis FN som medvirkende til imperialismens endeligt og klassificerer både USA og Sovjetunionen som supermagter fremfor imperier. Størstedelen af de involverede diplomatiske og koldkrigshistorikere arbejder også fortsat oftest inden for den metodiske nationalisme og dennes begrænsninger. Men er historien om FN's interventioner helt så enkel, at vi kan forstå dem alene ud fra nationalstatslige betragtninger? Er der, populært sagt, ikke 'mere at komme efter'?

Kritiske sociologer, antropologer og politologer i den samfundsvidenskabelige forskning med fokus på FNs nuværende interventioner peger i stigende grad på, at den imperiale diskurs igen synes relevant. Vi lever i en verden, hvor de tidligere koloniers politiske, økonomiske og sociale systemer igen bryder sammen og igen 'eksternaliseres' imens de vestlige stater betaler og bestemmer, og de selvsamme forhenværende kolonier, der leverede kolonihære, nu leverer FN-enheder til at skabe orden. Disse samfundsvidenskabelige forskere ser dog de nuværende problemer som konsekvenser af neoliberalismen fremfor en dybere historisk understrømning i det internationale system.

Derfor søger jeg at indsætte FN og interventionernes historie i en global- og imperialhistorisk ramme ved at sammenkoble forskningsfelterne og inddrage af arkivmateriale fra i FNs eget arkiv i New York. Indlægget er skrevet på dette grundlag og stiller derfor følgende spørgsmål: Hvorfor iværksætter FN 'fredsbevarende operationer'? Hvad skete/sker der i områderne FN italesætter som og omdanner til

'missionsområder'? I hvilken grad kan man se oprettelsen af FN som et brud med den koloniale imperialisme og det globale imperiale system? Og kan man i forlængelse deraf meningsfuldt forstå FNs oprettelse af flere 'missionsområder' og aktiviteterne i disse som 'imperial multilateralisme'? For folk med FN-erfaring og historikere med fokus på udenrigspolitik og diplomati er disse spørgsmål nok provokerende. Det er også meningen. For mig er den 'imperiale multilateralisme' blevet til et erkendelsesmæssigt, historiefagligt og politisk '*point-of-no-return*'.

Det er afgjort ikke kun et historiefagligt men også et politisk valg at bruge global-, imperial- og koloni-historiografierne til at synliggøre de problemer FN-systemet skabte for 'missionsområdernes' befolkningernes hverdag og fremtider under den Kolde Krig og fortsat skaber i dag. Jeg vil dog hævde, at det er lige så politisk *ikke* at gøre således. Vi er hverken positions- eller ansvarsløse som akademikere. Vi har derimod et ansvar for at gøre vores bedste for at klæde vores unge på til at forstå vores samfund og det langtfra problemfri internationale system det indgår i med henblik på at forstå og arbejde med de problemer vi efterlader dem fremfor kun at lære dem at dyrke deres netværk, realisere politikernes hede drømme osv. Det er vores ansvar at uddanne dem til deres generations udfordringer.

Indlægget er på denne baggrund tænkt som et bud på 'aktuel' historie i form af en kritisk genfortælling om FN og dets interventioner med brug af både eksisterede og nyt byggemateriale, der kan bruges til baggrund for historiefaglig (og samfundsfaglig?) undervisning og snarest derfor tænkes suppleret med en fælles udarbejdet mindre (og digital?) kildesamling. Dernæst er det en opfordring til, at vi, som historikere, politikere, diplomater og borgere, diskuterer ældre, nyligt afsluttede og nuværende FNs interventioner for at spørge hvad vores viden om problemerne betyder for os i forhold til enten at fastholde eller at udfordre den eksisterende fortælling i uddannelsessystemet og den udenrigspolitiske verden.

1. Fortællingen om FNs interventioner som den stadig fortælles i dag

I dette afsnit tegner jeg konturerne af den dominerende fortælling om FNs interventioner. Selvom jeg kun skitserer fortællingens overordnede udvikling, bør det være tydeligt, at debatten om de fredsbevarende operationer siden 1956 har været domineret af stakeholders, der har udviklet og udbredt fortællingen igennem nationale og internationale varianter via politiske, militære og akademiske kanaler.

FN-fortællingen er grundlæggende selv-referende, idet det er en beretning fortalt af FN og staterne selv såvel som imødekommende akademikere. Der henvises næsten udelukkende til medlemslande, regeringer, ministre, diplomater, FN's sekretariatet samt udsendte enheder som relevante aktører. Netop derfor har fortællingen haft mange *stakeholders* og ikke mindst en høj slidstyrke. Den har udgangspunkt i Korea-krigen fra 1950-53, der udviklede sig til en PR-katastrofe for FN på baggrund af den åbenlyse

vestlige brug af FN til hvad man i USA kaldte 'en begrænset krig'. Efterfølgende strammede FNs sekretariat under ledelse af Dag Hammarskjöld op. PR-apparatet blev udbygget. Dette kunne ses i interventionen i Ægypten fra november 1956 og Gaza-Striben fra marts 1957. Før og under de indledende manøvrer klarede de troppeydende lande medier formidlingen. Dette ændrede sig, da styrken ankom til Ægypten. I arkivmaterialet i FN-arkivet i New York kan man se, hvorledes både styrkens ledelse og FN-sekretariatet gerne ville have haft men ikke fik en historiker med for at få en god start på interventionens historie. Derfor skiftede man fokus til de gunstige medielandskaber i USA (hvor aviserne i New York var meget fokuserede på FN) og de troppeydende lande. Efter FN-styrkens forskydning fra Ægypten til Gaza-Striben i marts 1957 fulgte mange pressekonferencer i New York. Endnu vigtigere var dog tilladelserne, der lod radio- og tv-folk vise verden FN's bedrifter i Gaza-Striben i samarbejde med de PR-sektioner hvert FN-kontingent blev beordret til at oprette. Efterhånden som fornyelsen af interventionen dog overgik til at blive en standard rutine, faldt medieinteressen bortset fra i de lande, der havde soldater afsted. Dag Hammarskjölds *lessons learned* studie fra 1958, der principgjorde indsatsen i Ægypten og Gaza-triben, og taler for FNs Generalforsamling bidrog dog yderligere til forstærkningen og institutionaliseringen af fortællingen om FNs 'fredsbevarende' operation. Selvom de involverede militære instanser og forsvarsministerierne i de vestlige troppeydende lande primært så deres opgaver i relation til den Kolde Krig, var regeringerne og udenrigsministerierne dog hurtige til at koble sig på fortællingen.

FN-fortællingen blev trods åbenlyse problemer med interventionerne i Congo fra 1960 til 1964, West Irian fra 1962 til 1963 og Cypern fra 1964 fortsat styrket. Dette skyldtes, at Hammarskjölds efterfølgere har været gode til at sælge fortællingen i Generalforsamlingen og til medlemsstaterne på baggrund af indflydelse, prestige og appellen i at være med til at 'gøre en forskel'. Dernæst begyndte tidligere FN-soldater i eksempelvis de skandinaviske lande, Canada og Brasilien at udbrede fortællingen via deres militærenheder (og nogle steder også via små regimentsmuseer) mens de var tjenestegørende samt ved deres afgang fra militæret via memoarer, oprettelserne af veteranforeninger og offentlige/officielle arrangementer. Ganske vist øgede soldaterne derved mængden af 'uautoriserede' røster, der udbredte fortællingen ligesom de i nogen grad befolkede FN-fortællingen med skolebørn, mødre, krigsramte mennesker osv. via beretningerne fra 'missionsområderne'. Men 'lokalbefolkningerne' blev typisk kun inddraget i fortællingen som inaktive modtagere af den sikkerhed FN 'leverede' og ofte også tilskrevet en primitivitet, der lignede den fra den imperiale og koloniale litteratur og propaganda.

Med interventionerne i Congo, West Irian og Cypern just efter deres formelle afkolonisering blev imperialismen uundgåeligt en del af fortællingen. FN blev dog italesat som afgørende for afkoloniseringen. Dette er for så vidt ikke faktisk forkert, men italesættelsen af afkoloniseringen som imperialismens

endeligt er vildledende. Dette illustreres tydelig(s)t af den første generation af forskere med fokus på FN's interventioner i perioden fra slut 1950'erne til midten af 1960'erne. Et flertal af denne generation var ikke blot amerikanere, canadiere og briter. De var også tidligere militærfolk og/eller diplomater med ansvar for handlingerne, der lod FN overgå fra militæralliancen af 1942 til sikkerhedsorganisationen af 1945. Endvidere havde de rødder i de vestligt dominerede og statscentrerede discipliner statskundskab, internationale relationer og jura, der med FN's overgang fra militæralliance til sikkerhedsorganisation vandt frem som de nye måder at forstå verdens indretning på. Med andre ord var den første generation relativt homogen gruppe af vestlige og mandlige forskere med stærke bånd til de vestlige regeringer og statsapparater, vestlige mandlige ansatte i udenrigsministerier og tænketanke eller militærfolk med FN-ansættelse og vestligt ophav eller rødder i vestlige koloniale og imperiale militære institutioner. Ikke overraskende fokuserede de ikke på børn, kvinder, unge, ældre, problemer med traumer, osv. eller FN soldaters racisme, misbrug af kvinder igennem voldtægt eller ufrivillig prostitution, trafikdrab for slet ikke at tale om imperialismens omskiftelighed. De interesserede sig mest for FNs udfordringer, geopolitiske overvejelser og *lessons learned*. Selvom eksempelvis skandinaviske og indiske forskere såvel som officerer med FN-erfaring som og enkelte fra discipliner som sociologi og fredsstudier udvidede det internationale og multinationale forskningsfelt med antydningen af en interesse i andet end de internationale og statslige sfærer med et par enkelte feltstudier fra slutningen af 1960'erne ændredes den grundlæggende fortælling ikke. At FN iværksatte færre interventioner alt imens de største vestlige lande og enkelte medlemmer af OAS (den Afrikanske Unions forløber) på vestlig opfordring iværksatte interventioner uden om FN grundet den voksende indflydelse fra de forhenværende kolonier i FN udfordrede heller ikke fortællingen i forskningen. Tværtimod antog udgivelserne ofte en mere frelst karakter end tidligere.¹

Den internationale men primært nationalstatslige og diplomatisk orienterede historieforskning har efter den Kolde krig også holdt sig inden for FN-fortællingen. Dels har koldkrigshistorien domineret, og dels dominerer en fortsat manglende interesse for overgangen fra koloniale former for imperialismen til ikke-kolonial imperialism, betydningen af de lokale befolkningsgruppers perspektiver og forestillinger

¹ Se eksempelvis D. W. Bowett, *United Nations Forces: A Legal Study* (New York: Praeger, 1964); Dudley H. Chapman, "International Law: The United Nations Emergency Force: Legal Status," *Michigan Law Review* 57, no. 1 (1958): 56–81; Leland M. Goodrich and Gabriella Rosner, "The United Nations Emergency Force," *International Organization* 11, no. 3 (1957): 413–30; Nand Lal, *From Collective Security to Peace-Keeping: A Study of India's Contribution to the United Nations Emergency Force, 1956-67* (Calcutta: Minerva Associates, 1975); Herbert Nicholas, "UN Peace Forces and the Changing Globe: The Lessons of Suez and Congo," *International Organization* 17, no. 2 (1963): 320–37; Indarjit Rikhye, *The Future of Peacekeeping* (New York: International Peace Academy, 1989); Gabriella Rosner, *The United Nations Emergency Force*. (New York: Columbia University Press, 1963).

om kroppe (køn/race) samt sted/rum, og dialogen med den kritiske samfundsvidenskabelige forskning.² Selvom den samfundsvidenskabelige forskning over de sidste ti år har fået blik for FN interventionernes negative sider på grund af en voksende mediedækning af interventionerne og FN-soldaternes seksuelle overgreb, racisme, vilkårlige vold, korrupsion osv., udfordre den ikke fundamentalt FN-fortællingen, idet størstedelen af den samtidsorienterede forskning fortsat mangler en dybere historisk dimension.³

FN's fortælling er blevet styrket med flere interventioner efter den Kolde Krig. Først meldte den tidligere østblok sig under fanerne for at deltage i den nye verdensorden og høste prestige. Siden fulgte Kina. Brasilien og Indien er også tilbage i folden igen. I de skandinaviske lande og Canada, der sammen udsendte mere end 100.000 soldater i den Kolde Krig, vinder de nationale myter også stadig indpas.⁴ Nu er det blot venstrefløjen og diplomatiet (også i Danmark), der præsenterer FN som et alternativ til amerikansk-ledede koalitioner. Eksempelvis skrev Peter N. Due og Sara Rendtorff-Smith, henholdsvis direktør og policy rådgiver i FNs Afdeling for Fredsbevarende Operationer, således i en kronik i Politiken den 26. september 2015: "*Og mens læseren selv må bedømme resultaterne af det kostbare engagement i Afghanistan og Irak, som også kostede Danmark dyrt, har FN's fredsbevarende operationer haft en del succeser over årene (...).*" Følgelig talte de for, at FN's stigende antal af interventioner, bredere mandater samt et voksende antal af udsendte soldater og politifolk (som kun USA matcher) var tegn på succes (frem for et fejlende internationalt system). De fremhævede også, at FNs udgifter er lave i forhold til denne succes. Man får noget for pengene forstås. Men helt så enkel er historien om FNs interventioner ikke.

² Se eksempelvis Andrzej Ajnenkiel, "The Participation of the Polish Army in the United Nations Operations after World War," in *Maintien de La Paix de 1815 á Aujourd'hui – Peacekeeping 1815 to Today*, ed. International Commission of Military History, Department of National Defence, Canada, and Canadian Commission of Military History (Ottawa: Défense Nationale/National Defense, Canada, 1995), 356–61; Michael Carroll, "Canada and the Financing of the United Nations Emergency Force, 1957-1963," *Journal of the Canadian Historical Association* 13, no. 1 (2002): 217–34; Katsumi. Ishizuka, *Ireland and International Peacekeeping Operations 1960-2000: A Study of Irish Motivation* (London: F. Cass, 2004); Erwin A. Schmidl and Isabella. Ackerl, *In the Service of Peace: 35 Years of Austrian Participation in UN Peace Operations* (Vienna: Federal Press Service, 1995); Kent Zetterberg, "Swedens Participation in Peace-Keeping and Peace-Enforcement Operations 1956-2006," in *Exiting War: Post Conflict Military Operations* (Bratislava: Vojenský historický ústav; Château de Vincennes & Service historique de la défense, 2007), 50–60.

³ Se eksempelvis David Chandler, *Bosnia: Faking Democracy after Dayton* (Pluto Press, 2000); Geoffrey C. Gunn, "Cambodia: Progress and Challenges since 1991 and Aid Dependence in Cambodia: How Foreign Assistance Undermines Democracy," *Asian Affairs* 44, no. 2 (2013): 318–21; Dina Francesca Haynes, "Lessons from Bosnia's Arizona Market: Harm to Women in a Neoliberalized Postconflict Reconstruction Process," *University of Pennsylvania Law Review* 158, no. 6 (2010): 1779–1829; Paul Higate, "Peacekeepers, Masculinities and Sexual Exploitation," *Men and Masculinities* 10, no. 1 (2007): 99–119; Paul Higate and Marsha. Henry, *Insecure Spaces: Peacekeeping, Power and Performance in Haiti, Kosovo and Liberia* (London; New York: Zed Books, 2009); Roland Paris, "Saving Liberal Peacebuilding," *Review of International Studies* 36, no. 2 (2010): 337–65.

⁴ Chen Kertcher, "From Cold War to a System of Peacekeeping Operations: The Discussions on Peacekeeping Operations in the UN During the 1980s up to 1992," *Journal of Contemporary History* 47, no. 3 (2012): 611–37.

2. Første del af fortolkningsrammen: Det globale imperiale systems udviklingshistorie, 1500-1870

I dette afsnit skitserer jeg udviklingen af det globale imperiale system, der først blev domineret af de store agrar-imperier og siden de industrialiserende handelsimperier og kolonimagter og i sin helhed gradvist blev mere sammenfiltret, indgribende, koblet på markedsdannelse og styret af en ekspansionslogik. Formålet er at bygge et grundlag for at opbygge et alternativt bud på FNs dybere forhistorie ved hjælp af den internationale forskning i globalhistorie, imperial- og kolonihistorie.

Vi kan i global- og imperialhistoriografien læse, at en række riger mellem ca. 1450 og ca. 1600 udviklede sig til hierarkiske imperier igennem ekspansioner ind i omkringliggende eller kystnære riger i Asien, Mellemøsten, Nordafrika, Sydamerika og i nogen grad Afrika syd for Sahara. Relationerne mellem disse imperier og de indlemmede riger og folk var prægede af loyalitetsbånd som eliteægteskaber og religionstolerance såvel som fredsftaler med krav om at betale tribut og at stille hære. I den vestlige ende af det eurasiske kontinent havde kun portugiserne og spanierne en tilnærmelsesvis lignende rækkevidde og indflydelse via deres ekspansioner langs de afrikanske, caribiske samt syd- og centralamerikanske kyster. Gradvist skabte ekspansionerne og de følgende politisk-militære, socio-økonomiske og religiøse netværk og relationer et globalt imperialt system, der betød, at imperierne i stigende grad konkurrerede med hinanden, at rigdomme blev fordelt mere uligt end hidtil, at sygdomme spredtes hurtigere og at begivenheder, beslutninger og processer langt væk fik en stadig større betydning.⁵

Det gradvist omsiggribende globale imperiale systems inhærente tendenser videreudvikledes ifølge forskningen i perioden fra 1600 til 1850 igennem russerne, kineserne, mughalerne, osmannerne og safavidernes indadvendte ekspansioner frem til 1750'erne, om end safavidernes imperium ikke holdt så længe. Selvom disse primært imperier fortsatte deres ekspansioner og fastholdt de nye provinser via brutale erobnings- og del-og-hersk teknikker med rod i jordejende eliter, større hære, befæstninger, nye våbentechnologier og bosættelser, tillod metropolerne ofte at de underlagte provinser bibeholdt deres egne administrative, politiske og religiøse traditioner så længe, der blev betalt tributter og skatter og stillet soldater i tilfælde af krig. Dette gav dog store problemer med at styre lokale myndigheder, multietniske bondebefolkninger, imperiale agenter og handelsfolk. Oprør var med andre ord hyppigt forekommende. Som ellers hævdet i den tidligere vestlige og stærkt eurocentriske forskning var de multietniske imperier

⁵ Se eksempelvis Karen Barkey, *Empire of Difference: The Ottomans in Comparative Perspective* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2008); Jane Burbank and Frederick Cooper, *Empires in World History: Power and the Politics of Difference* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2010); John Darwin, *After Tamerlane: The Global History of Empires, 1400-2000* (London: Penguin Books, 2008); John Robert McNeill and William Hardy McNeill, *The Human Web: A Bird's-Eye View of World History* (New York; London: W. W. Norton & Company, 2003); Trevor R Getz and Heather Streets-Salter, *Modern Imperialism and Colonialism: A Global Perspective* (Boston: Prentice Hall, 2011); Eric Vanhaute, *World History: An Introduction* (London [u.a.]: Routledge, 2013).

dog ikke i militær eller økonomisk tilbagegang. Tværtimod fortsatte de osmanniske, kinesiske og russiske imperier frem til 1850 med at være stærkere i Eurasien end deres mindre europæiske konkurrenter.⁶

Alt imens de eurasiske imperier ekspanderede indadtil fortsatte spanierne og portugiserne deres kystnære ekspansioner i Central- og Sydamerika og langs de afrikanske kyster. Parallelt dermed begyndte hollænderne, briterne og gradvist også franskmændene at øge deres tilstedeværelse og indflydelse i Syd- og Sydøstasien, det indiske subkontinent og Nordamerika ved hjælp af forter samt maritime baser og forsyningsdepoter langs deres handelsruter og forsyningsveje. Disse drog ikke kun fordel af koblingen mellem deres handelskompagniers voksende styrke, slaveriet, den slavedrevne plantagedrift som ny økonomisk produktionsform og de markedsdannelser plantagerne muliggjorde. De kom med de andre europæiske imperiale opkomlinge også til at drage fordel af den militære revolution. Nye måder at bruge kavaleri, infanteri, kanoner samt befæstninger og nye skibstyper førte via de mange krige, der udkæmpedes med osmannerne og internt i den europæiske ende af Eurasien til en markant omstilling. Ikke blot tidbledes de europæiske hæres størrelser fra 1500 til 1700. Udviklingen af den fiskal-militære stat ændrede også både småstaternes og imperiernes organisering. Denne proces blev understøttet af den bredere innovation med baggrund i trykkekunsten, overleveringen af viden fra klostre og universiteter, udviklingen af videnskaben samt opfindelsernes overgang til masseteknologier som dampskibet, jernbanen og telegrafene. Statsapparaterne i det vestlige Eurasien styrkedes på den baggrund udadtil militært og indadtil med centralforvaltninger, hvis relationer med befolkningerne var præget af skatteindsamlingens administrative systematisering og udbredelsen af nye regulerings-, overvågnings-, og oplysningsteknologier som nationale politi- og gendarm enheder, folketællinger, skolesystemer og museer. Disse magtteknologier blev også introduceret i plantage- og bosættelseskolonierne, hvor den direkte statskontrol i mange tilfælde som noget nyt vandt indpas. Som led heri, udformedes race-ideologien med dens forestilling om et racehierarki med den 'hvide' civilisation øverst også langsomt igennem praksis 'på jorden'.⁷

Ikke overraskende kom kolonimagterne (som de større landbaserede imperier) derfor til at stå overfor oprør i koloni- og slavesamfundene på grund af denne yderligere indgriben i deres sociale og politiske organisering. Parallelt dermed endte flere imperier og kolonimagter også efterhånden i krig med

⁶ Se eksempelvis Barkey, *Empire of Difference*; Burbank and Cooper, *Empires in World History*; Darwin, *After Tamerlane*; Julian Go, *Patterns of Empire: The British and American Empires, 1688 to the Present* (New York: Cambridge University Press, 2011); McNeill and McNeill, *The Human Web*; Getz and Streets-Salter, *Modern Imperialism and Colonialism*; Vanhaute, *World History*.

⁷ Se eksempelvis Barkey, *Empire of Difference*; Burbank and Cooper, *Empires in World History*; Darwin, *After Tamerlane*; Go, *Patterns of Empire*; McNeill and McNeill, *The Human Web*; Getz and Streets-Salter, *Modern Imperialism and Colonialism*; Vanhaute, *World History*.

hinanden. De mest kendte eksempler på koloniale og imperiale oprør og krige, der ofte overlappede, er Syvårs-krigen i Nordamerika, revolutionerne i den britiske koloni i Amerika og den franske koloni Haiti samt Napoleonskrigene. Mellem 1750 og 1825 mistede de spanske, franske og britisk koloniimperier store dele af deres imperiale territorier på det amerikanske kontinent. I samme periode fik den nye amerikanske bosætter stat derfor også mulighed for både at indlede en ekspansion vestpå og styrkelse af sin regionale position på det amerikanske kontinent og med tiden også i stillehavsregionen som et 'hvidt', landbaseret og delvist slave-drevent imperialt regime. Disse trends fortsatte frem til 1870, med den franske erobring af Algeriet og Indokina, hollændernes styrkede greb om Java og briternes erobring af resten af Mughal-Indien samt oprettelse flere kolonier i Sydøstasien. Samtidig oplevede de hvide bosættere i New Zealand, Australien, britisk Nordamerika dog at få gradvist kontrol over interne affærer.

Omkring 1870 var status derfor ikke blot, at det globale imperiale system var kendetegnet ved en hidtil uset grad af sammenfiltrering og forøgelse i hastighed, der medførte en hurtigere spredning af sygdomme, politisk uro og økonomisk ustabilitet. Konkurrencen mellem de gamle Eurasiske agrarimperier og de yngre men industrialiserende koloniimperier og kolonimagter var også markant forøget. Da de Eurasiske imperier fortsat var for stærke at gå i lag med og Afrika endnu lå udenfor rækkevidde søgte især briterne og amerikanerne at opnå en indflydelse i de sydamerikanske republikker, der siden er blevet benævnt uformel imperialisme. Om end der fortsat var en væsentlig grad af forskellighed i måden hvorpå kolonier og imperiale territorier blev styret, begyndte man i metropolerne en standardiseringsproces. For et voksende antal imperiale subjekter i Eurasien, Nordafrika, det sydlige Afrika, Sydøstasien, Nordamerika, Caribien og Oceanien betød udviklingen i det globale imperiale system derfor, at livet i endnu højere grad end tidligere direkte var præget af et eksternt statsapparat, en voksende grad af ulighed og den omsiggribende brug af race- og kønsforestillinger som magtteknologier.⁸

I årtierne mellem 1870 og 1900 gik det globale imperiale system ind i en ny fase med de tunge kemi- og stålindustriens ekspansion, den yderligt øgede hastighed i markedsøkonomiens globale udbredelse med jernbanen, telegrafene og dampskibet og den koloniale imperialismes ekspansion (og dermed også kolonistatens udbredelse). Især styrkedes de amerikanske og europæiske imperier og kolonimagters evne til at projicere magt direkte og indirekte. Dette resulterede i nye forsøg på at tvinge sig adgang til de kinesiske og osmanniske imperier. Langs de asiatiske kyster var især briterne og amerikanerne aktive med deres '*open-door policy*'. Dels 'åbnede' de Japan, og dels søgte de indflydelse i Kina, hvor også Tyskland

⁸ Se eksempelvis Barkey, *Empire of Difference*; Burbank and Cooper, *Empires in World History*; Darwin, *After Tamerlane*; Go, *Patterns of Empire*; McNeill and McNeill, *The Human Web*; Getz and Streets-Salter, *Modern Imperialism and Colonialism*; Vanhaute, *World History*.

(efter dets samling), Østrig-Ungarn og Frankrig fulgte trop. Efter en hastig industrialiserings- og militariseringsproces meldte Japan sig også. I det østlige Middelhav og delvist i osmannernes territorier søgte først briterne og siden også tyskerne, østrig-ungarerne og franskmændene indflydelse. Derudover indledte de også med portugiserne, spanierne, belgierne og italienerne (efter den nationale samling) også 'the scramble for Africa'. Dels var de afrikanske samfund syd for Sahara alvorligt svækkede efter den brutale slavehandel og dels var de ekspanderende imperier og kolonimagters tropemedicine blevet mere avanceret. Den fortsatte dyst om indflydelse og territorier på det amerikanske kontinent mellem spanierne, briterne og amerikanerne, der tidligere havde proklameret Monroe-doktrinen, lod ligeledes amerikanerne overtage Filippinerne, Cuba og Puerto Rico i 1898. Flere steder førte de imperiale ekspansioner til massive miljøforandringer, der ødelagde mange lokalsamfunds bæredygtighed. Om end lokale eliter mange steder blomstrede, måtte flere og flere koloniale subjekter derfor forlade deres subsistenslandbrug for at overgå til plantagearbejde eller andre lavtlønnede jobs.⁹

Dette afsnit har skitseret, hvorledes det globale imperiale system frem til 1870 blev mere sammenfiltret, indgribende, koblet på markedsdannelser og styret af en ekspansionslogik, der i stigende grad blev iscenesat indenfor en raceideologi. Det næste afsnit viser i forlængelse deraf, hvorledes det globale imperiale systems aktørers netværk, geografier, destruktions- og produktionskræfter, samt overvågnings- og reguleringsmekanismer blev yderligere sammenfiltret igennem inter-imperiale interventioner og andre former for samarbejde.

3. Anden del af fortolkningsrammen: Fra *ad hoc* 'multinational imperialism' i starten af 1900-tallet til FN's institutionaliserede 'imperiale multilateralisme' fra 1942

Nyere imperialhistorisk forskning viser, at det globale imperiale system gradvist fra 1870 blev præget af formelle inter-imperiale relationer. Inter-imperiale foreninger og bevægelser, profitable samarbejder som salg af jernbane- og maritimteknologi, mineinvesteringer og bygningen af jernbaner og fyrtårne konsoliderede de imperiale projekter. Gradvist sås også videns- og personaleudveksling og samarbejde indenfor kolonilovgivning og -administration, plantage- og skovdrift, mineteknologi, tropemedicin, sprogvidenskab, overvågning af 'antikoloniale elementer' og reguleringen af de koloniale subjekters

⁹ Se eksempelvis Barkey, *Empire of Difference*; Burbank and Cooper, *Empires in World History*; Darwin, *After Tamerlane*; Michael Geyer and Charles Bright, "World History in a Global Age," *American Historical Review* 100, no. 4 (1995): 1034–60; Go, *Patterns of Empire*; McNeill and McNeill, *The Human Web*; Getz and Streets-Salter, *Modern Imperialism and Colonialism*; Vanhaute, *World History*.

mobiliteter ved epidemier (og i krig).¹⁰ Vi skal forstå FN's oprettelse i forlængelse af dannelsen af denne formelle inter-imperiale sfære via sammenfiltringen af de imperiale netværk, geografier, destruktions- og produktionskræfter, samt overvågnings- og reguleringsmekanismer. FN's interventioner har derfor også sine rødder i både den imperierne og kolonimagternes oprørsbekæmpelse i slutningen af 1800-tallet og den inter-imperiale *ad hoc* oprørsbekæmpelse og *state building* i Kina og Osmanner-riket fra 1900.

Ikke overraskende oplevede både de stramt styrede kolonier og mere løst administrerede imperiale territorier verden over omkring 1900 en voksende uro, der i flere steder mandede ud flere større oprør. Frustrationerne bundede i de socioøkonomiske forringelser og statens voksende synlighed i hverdagen (trods eksternaliseringen af magten), brugen af køn- og race-forestillinger som magtteknologier i både den intime sfære i hjemmene, det offentlige rum og ikke mindst plantagerne, tugthusene og politistationerne, kaserne, barerne, bordellerne, fabrikkerne, palæerne osv. Mange oprør udfordrede dog kun styret i de enkelte amerikanske, britiske, franske, tyske, osmanniske, russiske, japanske, hollandske og belgiske kolonier og territorier og ikke den bredere imperiale orden. Dertil var imperierne og kolonimagterne for stærke. Disse nedkæmpede derfor også (brutalt) oprørene ved hjælp af imperiale eller koloniale militærenheder og gendarmere eller hungersnød som våben.¹¹ Oprørene i Osmanner-riket og Kina, der forsat var for store til at blive erobret, skulle dog føre flere imperier og kolonimagter sammen i en ny form for inter-imperial oprørsnedkæmpelse og *state building*. De industrialiserede kolonimagters fælles oprørsnedkæmpelse og *state building* i de osmanniske og kinesiske imperier kan ifølge Philip

¹⁰ Tomoko Akami, "Beyond Empires' Science: Inter-Imperial Pacific Science Networks in the 1920s," in *Networking the International System: Global Histories of International Organizations* (Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer, 2014), 97–132; Volker Barth and Roland Cvetkovski, *Imperial Co-Operation and Transfer, 1870-1930: Empires and Encounters*, 2015; Daniel Brückhaus, "The Origins of Trans-Imperial Policing: British-French Government Cooperation in the Surveillance of Anti-Colonialists in Europe, 1905-25," in *Imperial Cooperation and Transfer, 1870-1930* (New York; London: Bloomsbury Publishing, 2015), 171–96; Valeska Huber, "Connecting Colonial Seas: The 'International Colonisation' of Port Said and the Suez Canal During and After the First World War," *European Review of History* 19, no. 1 (2012): 141–61; Valeska Huber, *Channelling Mobilities: Migration and Globalisation in the Suez Canal Region and Beyond, 1869-1914* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013); John M. MacKenzie, "European Imperialism: A Zone of Co-Operation Rather than Competition?," in *Imperial Cooperation and Transfer, 1870-1930* (New York; London: Bloomsbury Publishing, 2015), 35–56; Florian Wagner, "Private Colonialism and International Cooperation in Europe, 1870-1914," in *Imperial Cooperation and Transfer, 1870-1930* (New York; London: Bloomsbury Publishing, 2015), 79–106.

¹¹ Se eksempelvis E. Attila Aytekin, "Peasant Protest in the Late Ottoman Empire: Moral Economy, Revolt, and the Tanzimat Reforms," *International Review of Social History* 57, no. 2 (2012): 191–227; Barkey, *Empire of Difference*; Burbank and Cooper, *Empires in World History*; Mike Davis, *Late Victorian Holocausts: El Niño Famines and the Making of the Third World* (London; New York: Verso, 2001); Darwin, *After Tamerlane*; Getz and Streets-Salter, *Modern Imperialism and Colonialism*; Go, *Patterns of Empire*; Mehmet Soytürk, "Modern State and Security: The Gendarmerie System in France, Austria-Hungary and the Ottoman Empire," *History Studies* 4, no. 2 (2012).

Cunliffe, der kobler den imperialhistoriske forskning med forskningen med fokus på FNs interventioner, ses som 'multinational imperialism'.¹²

Den første intervention fandt sted i osmannernes baghave nogle få efter dets krige med det russiske imperium. Den umiddelbare anledning var, at grækerne (der selv havde fået uafhængighed fra osmannerne i 1830) i 1895 sendte tropper for at støtte oprøret mod osmannerne på Kreta. Interventionen bundede dog i en fælles inter-imperial frygt for at oprøret kunne destabilisere Osmanner-riket nok til at fremprovokere yderligere nationalistiske revolutioner og dermed true den overordnede imperiale indretning. Briterne, østrig-ungarerne, franskmændene, tyskerne og russerne sendte derfor både flådenheder og ca. 20.000 tropper til Kreta. Derefter reorganiserede konsulerne, militær attachéerne og officererne fra den multinationale imperiale styrke forvaltningsapparatet, politiet og det juridiske system på Kreta. I forhold til 'regulære' kolonier, der var dækket af inter-imperial lovgivning og standardiserede politi- og forvaltningspraksisser endte Kreta i en gråzone. Kreta fik en vis grad af autonomi, men forblev under multinational monitorering ligesom det forblev en del af Osmanner-riket.¹³ Den osmanniske gæld med rod i moderniseringen af statsapparatet og økonomien og krigene mod det russiske imperium, førte derudover også til direkte europæisk inter-imperial indflydelse i den osmanniske administration.¹⁴

I 1900 udbrød i Kina en massiv opstand på baggrund af frustrationerne med den voksende åbenlyst negative udenlandske indflydelse og den tidligere borgerkrigs uforløste politiske, økonomiske, sociale og religiøse spændinger. Briterne, franskmændene, tyskerne, amerikanerne, østrig-ungarerne, russerne, japanerne og italienerne reagerede snart i fællesskab og samlede en inter-imperial styrke, der på sit højeste talte ca. 100.000 tropper. De veg ikke tilbage i deres forsøg på at beskytte deres økonomiske koncessioner, ekstra-territoriale beskyttelse og religiøse indflydelse. Ikke blot dræbte styrken mellem 30-100.000 kinesere (der blev italesat som semi-primitive). De forskellige kontingenter oprettede også lokale *ad hoc* administrationer af egne og lokale kinesiske administratorer i de større byer og på distriktsniveau. Efter oprørets nedkæmpelse i 1901 faldt samarbejdet dog sammen pga. fraværet af koordination på højere niveau, de tysk-franske samt russisk-japanske fjendskaber og de mange forskellige dagsordener (i forhold til økonomiske koncessioner, regional indflydelse og nye kolonier).¹⁵

¹² Philip Cunliffe, *Legions of Peace: UN Peacekeepers from the Global South* (London: Hurst, 2013).

¹³ Erwin A. Schmidl, "The Evolution of Peace Operations from the Nineteenth Century," *Small Wars & Insurgencies* 10, no. 2 (1999): 4–20.

¹⁴ V. Necla Geyikdağı, *Foreign Investment in the Ottoman Empire International Trade and Relations 1854-1914* (London; New York: Tauris Academic Studies, 2011).

¹⁵ Susanne Kuss, "Co-Operation between German and French Troops During the Boxer War in China, 1900/1: The Punitive Expedition to Baoding," in *Imperial Cooperation and Transfer, 1870-1930* (New York; London: Bloomsbury Publishing, 2015), 197–218; Eric Ouellet, "Multinational Counterinsurgency: The Western Intervention in the Boxer Rebellion 1900–1901," *Small Wars & Insurgencies* 20, no. 3–4 (2009): 507–27; Diana Preston, *The Boxer Rebellion:*

I 1913, hvor Osmanner-riget for alvor blev italesat som 'den syge mand', gik briterne, franskmændene og italienerne igen sammen. Interventionen var dog vendt mod russerne, der via Serbien søgte direkte adgang til Middelhavet. Ved hjælp af en fælles intervention oprettede briterne, franskmændene og italienerne på den baggrund Albanien som en ny (muslimsk) stat specifikt for at undgå, at Serbien (der havde opnået selvstændighed fra osmannerne) skulle indfri russernes ønske.¹⁶

Det globale imperiale systems skifte mod 'multinational imperialism' førte på dette tidspunkt dog ikke til en institutionalisering inden den inter-imperiale rivaliseren, og de deraf afledte alliancer, startede Første Verdenskrig. Nogle projekter var organiseret på embedsmandsniveau, andre som diplomatiske eller videnskabelige kongresser eller som *Institut Colonial International's* koloniforvaltningstidsskrift *International Colonial Library*.¹⁷ Kun efter den Første Verdenskrig, der blev udkæmpet mellem inter-imperiale alliancer (og betød enden på flere imperier såvel som den europæiske koloniale kongres før dens start), institutionaliseredes den 'multinationale imperialism' i form af Folkeforbundet.

Folkeforbundet repræsenterede en institutionalisering og dermed legitimering af inter-imperiale interesser indenfor finanser, videnskab, landbrug, uddannelse, kultur, beskæftigelse osv. Det nye regimes karakter skinnede dog tydeligst igennem i afmonteringen af det tyske imperium og oprettelsen af 'mandatteritorier'. I forlængelse af den amerikanske præsidents fokus på national selvbestemmelse og især franske, britiske og polske geopolitiske overvejelser fik randområderne i det tyske imperium lov at vælge deres tilhørssted. Folkeforbundet indsatte styrker i forbindelse med afstemningerne og de efterfølgende grænsedragninger. Men de osmanniske imperiale territorier i Mellemøsten og de tyske koloniale territorier i Afrika og Oceanien fik ikke samme valg. Disse territorier blev i stedet overdraget til mandatmagter, der stod for forvaltningen og vurderingerne af mandatbefolkningernes 'modenhed' i forhold til selvbestemmelse. Dette var ikke kun en institutionalisering af den koloniimperialismens raceideologi med den 'hvide' race øverst i hierarkiet. Forbundet fungerede reelt som en 'deling af rovet': Franskmændene og briterne fik de strategisk vigtigste territorier i Afrika og Mellemøsten, mens australierne, newzealænderne (der begge havde opnået en vis autonomi indenfor det britiske imperium som 'hvide' dominions), belgierne og japanerne fik de mindre vigtige. Mandatregimerne lignede til forveksling koloniale forvaltningsapparater. Mange embedsfolk var også gengangere. Det var også

The Dramatic Story of China's War on Foreigners That Shook the World in the Summer of 1900 (New York: Walker, 2000).

¹⁶ Erwin A. Schmidl, "The International Operation in Albania, 1913–14," *International Peacekeeping* 6, no. 3 (1999): 1–10.

¹⁷ Ulrike Lindner, "New Forms of Knowledge Exchange between Imperial Powers: The Development of Institut Colonial International (ICI) Since the End of the Nineteenth Century," in *Imperial Cooperation and Transfer, 1870-1930* (New York; London: Bloomsbury Publishing, 2015), 57–78.

tilfældet i Folkeforbundets formelle klageinstans for mandatområderne, der bestod af europæiske koloniguvernører og embedsmænd fra koloniministerierne. Efter befolkningerne i mandaterne fandt, at (ca. 90% af) deres klager blev afvist, voksede frustrationerne. I slutningen af 1920'erne og 1930'erne var flere mandatområder derfor præget af oprør. Konsekvensen var en efterfølgende militarisering af mandatregimerne, sikkerhedsstyrkerne og de socio-politiske såvel som fysiske landskaber, der igen førte til øget mistillid, konflikt og vold. Markedsøkonomiens globale krise spillede dog også en rolle, ikke mindst i kolonierne, hvor kolonistaterne parallelt med oprørsbekæmpelse måtte lægge vægt på social- og uddannelsespolitik for at kunne vise kolonisubjekterne, at en bedre fremtid var på vej. Frustrationerne voksede ligeledes blandt mange tyskere, der også følte sig marginaliserede af det inter-imperiale regime Folkeforbundet repræsenterede og heller ikke mærkede social eller økonomisk fremgang.¹⁸

Udviklingen i det globale imperiale system pegede således imod imperier med stærke militærstyrker og stats- og koloniforvaltninger og ikke kun *the rise of the west*. Dette havde japanerne vist igennem den sejr over russerne i 1905 og koloniseringen af Korea og Taiwan. Kineserne ligeså igennem deres delvise afvisning af de europæiske imperiers ekspansionsplaner (såvel som det japanske imperium). Flere forhold pegede dog i retning af Folkeforbundets europæiske forankrede 'multinationale imperialism'. Japanerne havde ikke blot (til deres irritation) kun fået et ubetydeligt mandat. En konvention mod kun 'hvidt' slaveri blev også underskrevet. Forandringerne i det britiske *Commonwealth* understregede også hvorledes 'civilisatorisk modenhed' kun var for 'hvide'. 'Brune' kolonier som Indien, der havde leveret et enormt antal tropper i Verdenskrigen fik ikke de samme rettigheder som de 'hvide' *Dominions* (Australien, Canada, New Zealand og Sydafrika). De britiske og amerikanske politiske eliter, der allerede var kommet hinanden nærmere efter italesættelsen af den 'hvide' civilisations overlegenhed fra omkring 1900, de amerikanske lån til briterne i Første Verdenskrig, den britiske afvisning af at forny den mangeårige alliance med Japan samt olieaftalerne i de britiske mandater i Mellemøsten, nærmede sig også hinanden

¹⁸ Mark Mazower, "An International Civilization? Empire, Internationalism and the Crisis of the Mid-Twentieth Century.," *International Affairs* 82, no. 3 (2006): 553–66; Susan Pedersen, "Back to the League of Nations," *The American Historical Review* 112, no. 4 (2007): 1091–1117; Susan Pedersen, "Metaphors of the Schoolroom: Women Working the Mandates System of the League of Nations," *History Workshop Journal* 66, no. 1 (2008): 188–207; Susan Pedersen, "Samoa on the World Stage: Petitions and Peoples before the Mandates Commission of the League of Nations," *Journal of Imperial and Commonwealth History* 40, no. 2 (2012): 231–61; Marilyn Lake and Henry Reynolds, *Drawing the Global Colour Line: White Men's Countries and the International Challenge of Racial Equality*, 2011; Nadine Méouchy and Peter Sluglett, eds., *The British and French Mandates in Comparative Perspectives* (Leiden; Boston: Brill, 2004); Peter Sluglett, "An Improvement on Colonialism? The 'A' Mandates and Their Legacy in the Middle East," *International Affairs* 90, no. 2 (2014): 413–27; Martin Thomas, *Empires of Intelligence: Security Services and Colonial Disorder after 1914* (Berkeley: University of California Press, 2008).

yderligere. Selv Sovjetunionen, der havde kritiseret Folkeforbundet for netop at legitimere imperialismen og søgt at skabe et kommunistisk alternativ, endte det som medlem.¹⁹

Linjerne var således allerede trukket op, da 1930'ernes globale uvejr viste sig i Asien med den japanske invasion af Manchuriet og i Europa med den tyske ekspansion. Som delvist udstødte imperier endte tyskerne og japanerne i samme lejr selvom de hverken af geopolitiske eller ideologiske grunde var naturlige allierede. Efter en forfejlet aftale med tyskerne endte det kommunistiske regime også i lejren med både Storbritannien og Frankrig, som sad på Folkeforbundet, og USA, der havde holdt for sig selv og opbygget et netværk af militærbaser i Stillehavet og Caribien.²⁰ Efter det japanske angreb på USA i 1941 fandt de på Roosevelt og Churchills anledning sammen i en militæralliance, de døbte de Forenede Nationer.²¹ Alliancen markerede begyndelsen på den amerikanske overgang fra imperie med global indflydelse til imperie med global rækkevidde. Den medførte ikke blot en koordination af krigsindsatsen og nye amerikansk- og britiskdominerede organisationer som f.eks. det amerikansk-dominerede *United Nations Relief and Rehabilitation Administration* (der førte til et amerikansk eksport boom) og det britisk-styrede *Middle East Supply Center* (der gav briterne en gunstig handelsposition i Middelhavet). I flere nordafrikanske samt syd- og sydøstasiatiske krigszoner re-aktualiserede FN-alliancens britiske, australske, canadiske, newzealandske, indiske, sydafrikanske og amerikanske imperiale styrker samt en lang række 'hvide' småstaters militærstyrker også det globale imperiale systems voldelige og racistiske strømninger i relationerne mellem soldater og civilbefolkningerne, soldaterne imellem og ikke mindst soldaterne og kvinderne, der var tvunget ud i prostitution enten med magt eller for at overleve.²²

¹⁹ Se eksempelvis Thomas W. Burkman, *Japan and the League of Nations: Empire and World Order* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2008); Daniel Gorman, *The Emergence of International Society in the 1920s*, 2012; Paul A. Kramer, "Empires, Exceptions, and Anglo-Saxons: Race and Rule between the British and United States Empires, 1880-1910," *The Journal of American History* 88, no. 4 (2002): 1315–53; Lake and Reynolds, *Drawing the Global Colour Line*; Peter Lowe, "The Round Table, the Dominions, and the Anglo-Japanese Alliance, 1911–1922," *Round Table* 86, no. 341 (1997): 81–93; Mazower, "An International Civilization?"

²⁰ Kent E Calder, *Embattled Garrisons Comparative Base Politics and American Globalism* (Princeton: Princeton University Press, 2007); Christopher T. Sanders, *America's Overseas Garrisons: The Leasehold Empire* (Oxford; New York: Oxford University Press, 2000).

²¹ Mazower, "An International Civilization?"; Daniel Plesch, *America, Hitler and the UN: How the Allies Won World War II and a Forged Peace* (London; New York: I.B. Tauris, 2011).

²² Se eksempelvis Christopher Alan Bayly and Timothy Norman Harper, *Forgotten Wars the End of Britain's Asian Empire* (London: Penguin books, 2008); Joan Beaumont, Ilma Martinuzzi O'Brien, and Mathew Trinca, *Under Suspicion: Citizenship and Internment in Australia during the Second World War* (Canberra, A.C.T.: National Museum of Australia Press, 2008); Michael Cullen Green, *Black Yanks in the Pacific: Race in the Making of American Military Empire after World War II* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 2010); Yasmin Khan, "Sex in an Imperial War Zone: Transnational Encounters in Second World War India," *History Workshop Journal* 73, no. 1 (2012): 240–58; Paul A. Kramer, "Power and Connection: Imperial Histories of the United States in the World," *The American Historical Review* 116, no. 5 (2011): 1348–91; Mazower, "An International Civilization?"; Mark Mazower, *No Enchanted Palace: The End of Empire and the Ideological Origins of the United Nations* (Princeton: Princeton University Press, 2009);

Forskere har vist, at USA ville til at lave FN om til en verdensorganisation, da krigen så ud til at ville ende med sejr. Regeringen, udenrigsministeriet og den øverste militære ledelse ønskede at styre denne som man styrede militæralliancen, selvom de sovjetiske og britiske imperiale styrker var de største, stod for de fleste kampe og led de største tab. Målet var et nyt paradigme, der skulle afvikle den koloniale imperialisme, som man i USA så som en hindring for den globale ekspansion af amerikanske interesser. Amerikanerne overvågede derfor alle delegationerne ved San Fransisco konferencen i 1945 ligesom medlemskabet til nye organisation blev knyttet til krigsindsatsen. Der blev igen også oprettet territorier, der skulle forvaltes som *trusteeships*, og et sekretariatet og flere specialorganisationer, hvis øverste og mellemste lag primært fyldtes med europæiske koloniekspertes og nu også amerikanske embedsfolk med erfaring fra militæret eller det nye efterretningsvæsen.²³ Sovjetunionen forlod ikke FN, som amerikanerne frygtede, men krigens samarbejde kollapsede dog hurtigt og snart var den Kolde Krig i gang.

Denne imperiale konflikt handlede indledningsvist om at fastholde indflydelsen i de besejrede tyske og japanske imperiale og koloniale territorier i Europa og Asien. I 1950 førte dette til krig mellem de to henholdsvis sovjetisk/kinesisk- og amerikansk-allierede koreanske regimer. Amerikanerne blandede sig under dække af en FN-styrke for dels at beskytte det pro-amerikanske regime man havde opbygget på baggrund af det japanske kolonistyre og egne ideer og dels den bredere tilstedeværelse i Asien. Styrken bestod også primært af tropper fra USA, dernæst de 'hvide' Commonwealth-stater og til sidst andre stater, som Filippinerne, Colombia, Brasilien, Grækenland og Holland, der var eller just var kommet under amerikansk indflydelse. De skandinaviske lande og Indien, der var interesserede i FN, men ikke ville sende militære kontingenter, tilbød andre former for støtte. Indsættelsen af FN-styrken re-aktualiserede, som i Anden Verdenskrig, koloniale magtstrukturer såvel som race- og kønsforestillinger. De amerikanske, britiske, canadiske og sydafrikanske FN-enheder racistiske militærkulturer vendte sig også mod den civile befolkning, begge koreanske hæere og i nogen grad de afroamerikanske soldater. Som i FNs første krig bombede FN-styrken også civile områder i den nordlige del af halvøen. Derudover etablerede den

Plesch, *America, Hitler and the UN*; Mary Louise Roberts, "The Price of Discretion: Prostitution, Venereal Disease, and the American Military in France, 1944–1946," *The American Historical Review* 115, no. 4 (2010): 1002–30; Martin W. Wilmington, *The Middle East Supply Centre* (Albany: State University of New York Press, 1971).

²³ Se eksempelvis Mark Duffield and Vernon M. Hewitt, eds., *Empire, Development & Colonialism: The Past in the Present* (Woodbridge, Rochester: James Currey, 2013); Vernon Hewitt, "Empire, International Development & the Concept of Good Government," in *Empire, Development and Colonialism: The Past in the Present* (Woodbridge, Rochester: James Currey, 2013), 30–44; Joseph Morgan Hodge, *Triumph of the Expert Agrarian Doctrines of Development and the Legacies of British Colonialism* (Athens: Ohio University Press, 2007); Stephen C Schlesinger, *Act of Creation: The Founding of the United Nations: A Story of Superpowers, Secret Agents, Wartime Allies and Enemies, and Their Quest for a Peaceful World* (Boulder, Colo.: Westview Press, 2003); Neil Smith, *American Empire: Roosevelt's Geographer and the Prelude to Globalization* (Berkeley: University of California Press, 2003).

sydkoreanske ledelse og FN (formentligt på amerikansk foranstaltning) et prostitutionsregime med tusindvis af kvinder, der skulle 'servicere' FN-styrken på baggrund af den amerikanske praksis fra 1945-1950 (der igen havde rødder i det japanske koloniale prostitutionsregime fra 1910).²⁴

FNs oprettelse som en inter-imperialt domineret militær alliance i 1942 og overgang til et organisatorisk regime i 1945 markerede med andre ord både afslutningen på en fase og begyndelsen på en anden i det globale imperiale system. I 1945 var de agrare og diverse landbaserede imperiers tid endegyldigt slut på baggrund af den industrielle koloniimperialismes enorme destruktionskræfter, der gled mere og mere sammen med produktionskræfterne. Med FN's overgang til et organisatorisk regime i 1945 markeredes også den 'multinationale imperialismes' skifte til en 'imperial multilateralisme' i form af et omsiggribende regime mellem industrialiserede imperier og kolonimagter med udgangspunkt i disses militære, politiske, økonomiske, ideologiske og kulturelle magtteknologier. Det er indenfor denne ramme vi skal forstå FN's 'fredsbevarende' interventioner.

4. FN's første intervention som 'imperial multilateralisme' i Ægypten og Gaza-striben, 1956-1967

I dette afsnit tilbyder jeg en anden historie om FN's første intervention i Ægypten og Gaza-striben under den Kolde Krig end den sædvanlige på baggrund af global- og imperialhistoriske fortolkningsramme. Jeg viser for det første, at interventionen mestendels afspejlede vestlige og især den amerikanske 'opkomlings' strategiske interesser efterhånden som FN gradvist overtog nogle af kolonimagternes 'ordenskabende' funktioner. Dernæst viser jeg også, hvordan interventionen igennem sit format og virke re-aktualiserede imperiale og koloniale race- og køns-baserede praksisser i eksempelvis i hverdagen ved observationsposterne, overtagelserne af militærbaser og FN's militære seksualhygiejne.

FN iværksatte sin første 'fredsbevarende' operation umiddelbart efter Israel, Storbritannien og Frankrig i november 1956 invaderede Ægypten. Ideen om at indsætte en international styrke i det østlige Middelhav var dog ikke, som interventionerne i Kreta og Albanien havde vist, et nyt påfund. At FN skulle

²⁴ Se f.eks. Robert Barnes, "Branding an Aggressor: The Commonwealth, the United Nations and Chinese Intervention in the Korean War, November 1950–January 1951," *Journal of Strategic Studies* 33, no. 2 (2010): 231–53; Paul M Edwards, *United Nations Participants in the Korean War: The Contributions of 45 Member Countries* (Jefferson: McFarland & Company, 2013); Hal M Friedman, *Creating an American Lake United States Imperialism and Strategic Security in the Pacific Basin, 1945-1947* (Westport: Greenwood Press, 2001); Suh Hee Kyung, "Atrocities before and during the Korean War," *Critical Asian Studies* 42, no. 4 (2010): 553–88; Seungsook Moon, "Regulating Desire, Managing the Empire: U.S. Military Prostitution in South Korea, 1945-1970," in *Over There: Living with the U.S. Military Empire from World War Two to the Present*, ed. Maria Höhn and Seungsook Moon (Durham: Duke University Press, 2010), 39–77; Steven Hugh Lee, *Outposts of Empire Korea, Vietnam, and the Origins of the Cold War in Asia, 1949-1954* (Montreal; Buffalo: McGill-Queen's University Press, 1996); Na Young Lee, "The Construction of Military Prostitution in South Korea during the U.S. Military Rule, 1945-1948.," *Feminist Studies* 33, no. 3 (2007): 453–81.

indsætte en styrke i Ægypten, eller rettere Suezkanal-området var heller ikke en ny ide. Arkivmateriale fra FNs *Department of Special Political Affairs* viser, at en sådan styrke og en internationalisering af Suezkanalen havde været drøftet blandt canadiske og britiske politikere og diplomater og FNs øverste ledelse flere gange siden 1951 og at en amerikansk tænketank med forbindelser til det amerikanske politiske system også havde foreslået Hammerskjöld noget lignende flere gange. Disse ideer havde rod i forstyrrelserne af trafikken igennem Suezkanalen, herunder de vesteuropæiske olieleveringer fra den Persiske Golf, og risikoen for en længerevarende kanallukning på grund af den britiske guerillakrig i kanalområdet med Ægyptens nye militærregime fra 1952 (der endte med den britiske rømning af baserne fra 1954) og det ustabile forhold mellem Israel og Ægypten.²⁵ Selvom USA også havde lagt sig ud med det ægyptiske militærstyre ved at afvise at yde lån og sælge våbensystemer mens Israel i stigende grad fik adgang til begge fra især Frankrig, så Washington ikke en invasion som vejen frem. Da invasionen også faldt sammen med Sovjetunionens invasion af Ungarn, kastede den NATO ud i en krise (selvom store dele af Vesteuropa var sympatiske med Storbritannien og Frankrig, idet invasionen sås som et forsøg på at gøre Europa til en tredje aktør mellem USA og USSR).²⁶ Med invasionen lukkedes kanalen og olieforsyningen til det vestlige Europa med sunkne cementblokke og skibe. Som kan ses i dokumenterne om Suez-krisen i den amerikanske online arkivsamlings *Foreign Relations of the United States*,²⁷ gik Eisenhower (via de amerikanske FN-diplomater) og Hammarskjöld hurtigt sammen om at få samlet en FN-styrke med henblik på at genåbne kanalen for at sikre både Vesteuropas olieforsyning og NATOs sammenhold (ligesom Eisenhower befalede de amerikanske olieselskaber til at øge produktionen i Venezuela og Indonesien og øge antallet af tankskibe, der leverede olie til Vesteuropa). USA frygtede dog den tiltagende sovjetiske maritime aktivitet ved Ægypten og Syrien trods en overvældende regional dominans i form af inklusionen af militærbaser i Tyrkiet, italienske og franske flådeenheder såvel USA's egen hangarskibsgruppe i Middelhavet (*the Sixth Fleet*) i NATOs Middelhavskommando, oprettelsen af CENTO-alliancen med Tyrkiet, Irak, Pakistan og Storbritannien i 1955, og eksistensen af britiske lytte-stationer og luftbaser på Cypern samt amerikanske flåde- og luftbaser i Algeriet og Tunesien.²⁸

²⁵ For mere om guerilla-krigen, se Michael T. Thornhill, "Eden, Churchill and the Battle of the Canal Zone, 1951-1954," in *Reassessing Suez 1956: New Perspectives and Its Aftermath* (Aldershot: Ashgate, 2008), 35–51 For mere om forholdet europæiske olieforbrug efter 1945 og Marshall-planens oliebaseerede modernisering, se; David Painter, "The Marshall Plan and Oil," *Cold War History* 9, no. 2 (2009): 159–75.

²⁶ Ralph Dietl, "Suez 1956: A European Intervention?," *Journal of Contemporary History* 43, no. 2 (2008): 259–78; Diane B Kunz, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1991).

²⁷ <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v16> (set 1.2.2016)

²⁸ For mere derom, se Calder, *Embattled Garrisons Comparative Base Politics and American Globalism*; Mohrez Mahmoud El Hussini, *Soviet-Egyptian Relations, 1945-85* (New York: St. Martin's Press, 1987); James F. Miskel, "US Post-War Naval Strategies in the Mediterranean Region," in *Naval Policy and Strategy in the Mediterranean: Past,*

Selvom Storbritannien og Frankrig ikke fik lov at deltage i FN-styrken og USA også afstod fra at sende troppe var de lande, der stillede tropper til rådighed ikke hvilke som helst lande. Danmark og Norge var (stærkt pro-israelske) NATO-medlemmer og i gang med at blive integreret i det amerikanske imperiale inddæmningsprojekt af Sovjetunionen ved alliancer, særaftaler, våbenhjælp og militærbaser mv. Sverige, der også deltog i FN-operationen, var ligeledes i færd med at anskaffe amerikansk missilteknologi og lave aftaler om NATOs brug af svensk luftrum og baser i tilfælde af krig.²⁹ Korrespondance mellem danske og norske skibsredere i den Danske Dampskibsejer Forening fond på Erhvervsarkivet viser også, at Norge og Danmark så Suezkanalen som både en olieforsyningsvej og en vigtig maritim handelsvej. Norge var i 1955 og 1956 den største bruger efter Storbritannien med en massiv transport af olie til netop Storbritannien. Canada var ligeledes et NATO-medlem i færd med at integrere sig i det amerikanske inddæmningsprojekt igennem NATO, militærbaser, radarsystemer, fælles uddannelse af officerer mv. og særdeles interesseret i at klinge skårene mellem USA og Storbritannien og dermed reparere NATO.³⁰ Derudover var både Brasilien og Columbia gradvist ved at blive en del af det amerikanske projekt i Sydamerika i forlængelse af Rio-traktaten fra 1948, der reelt lod USA diktere regionens overordnede strategiske tilhørsforhold og den efterfølgende deltagelse i FN-styrken i Korea-krigen.³¹ Finland, der blev set som et nordisk land med østeuropæiske problemer qua naboskabet med Sovjetunionen, så måske den internationale synlighed FN-operationen medførte som interessant i lyset af oplevelserne i med Sovjetunionen efter krigen.³² Indien

Present and Future, ed. John B. Hattendorf (Abingdon; New York: Frank Cass, 2005), 147–63; Milan Vego, "Soviet and Russian Strategy in the Mediterranean Since 1945," in *Naval Policy and Strategy in the Mediterranean: Past, Present and Future*, ed. John B. Hattendorf (Abingdon; New York: Frank Cass, 2005), 164–92; B. Yeşilbursa, "The American Concept of the 'Northern Tier' Defence Project and the Signing of the Turco-Pakistani Agreement, 1953-54," *Middle Eastern Studies* 37, no. 3 (2001): 59–110.

²⁹ Se eksempelvis Arthur Arnheim and Dov Levitan, *Politik, diplomati og den hjælpende hånd: Danmark og oprettelsen af staten Israel* (Kbh.: Museum Tusulanum, 2011); Mats R Berdal, *The United States, Norway and the Cold War, 1954-60* (New York, N.Y.: St. Martin's Press in association with St. Anthony's College, Oxford, 1997); Thorsten Borring Olesen et al., *Dansk udenrigspolitik historie 5, 5*, (København: Danmarks Nationalleksikon, 2005); Kristian H. Nielsen, "Transforming Greenland: Imperial Formations in the Cold War," *New Global Studies* 7, no. 2 (2013): 129–54; Mikael Nilsson, "Aligning the Non-Aligned: A Re-Interpretation of Why and How Sweden Was Granted Access to US Military Materiel in the Early Cold War, 1948–1952," *Scandinavian Journal of History* 35, no. 3 (2010): 290–309; Mikael Nilsson and Marko Wyss, "The Armed Neutrality Paradox: Sweden and Switzerland in US Cold War Armaments Policy," *Journal of Contemporary History* 0, no. 0 (2015): 1–29; Hilde Henriksen Waage, "How Norway Became One of Israel's Best Friends," *Journal of Peace Research* 37, no. 2 (2000): 189–211.

³⁰ Bruno Charbonneau and Wayne S. Cox, "Global Order, US Hegemony and Military Integration: The Canadian-American Defense Relationship," *International Political Sociology* 2, no. 4 (2008): 305–21.

³¹ Se eksempelvis Hal Brands, *Latin America's Cold War* (Cambridge: Harvard University Press, 2010); Bradley Lynn Coleman, "The Colombian Army in Korea, 1950-1954," *The Journal of Military History* 69, no. 4 (2005): 1137–77; Greg Grandin, *Empire's Workshop: Latin America, the United States, and the Rise of the New Imperialism* (New York: Holt Paperback, 2010).

³² Juhana Aunesluoma, "A Nordic Country with East European Problems: British Views on Post-War Finland, 1944-1948," *Scandinavian Journal of History* 37, no. 2 (2012): 230–45.

var, trods venskabet med Ægypten via *the non-aligned movement* og det ringe forhold til Israel, i også en *stakeholder* i Suez-kanalen, da en stor del af landets handel stadig var knyttet Commonwealth-systemet. Nehru informerede også Nasser derom personligt.³³ Jugoslavien og Indonesien var også på god fod med Ægypten, men svingede begge mellem sovjetisk amerikansk økonomisk og militærstøtte.³⁴

Dokumenter fra FNs *Department of Special Political Affairs* og FN-styrkechefens erindringer³⁵ viser, at USA også transporterede størstedelen af styrken for at sikre FN-løsningen og at styrken som tegn på både dens *ad hoc* karakter og rod i vesten købte en stor del af sine køretøjer, drivmidler og rationer til de første måneder af den britiske invasionsstyrke og sine kort fra det britiske militær på Cypern.³⁶ Ifølge FN-styrkens øverste officers erindringer var den ægyptiske regering ikke entydigt positivt indstillet overfor styrkens sammensætning og heller ikke operationen som helhed. Man erkendte dog nødvendigheden i FNs tilstedeværelse på grund af den fortsat lukkede kanals økonomiske betydning og presset fra både FN og USA.³⁷ Udgivne danske og canadiske erindringer og dagbøger antyder i forlængelse deraf, at forholdet mellem FN-styrken og de fransk-britiske styrker synes at have været bedre end til de tilbagevendende ægyptiske myndigheder ligesom FN-soldaternes handlinger flere gange førte til beskydninger fra ægyptiske paramilitære smågrupper. FNs overtagelse af kanalbyerne kan i øvrigt ses som en fortsættelse af hvad historikere har kaldt en international kolonisering, da oprettelsen både kanalen og byerne havde været inter-imperiale *ad hoc* projekter.³⁸

Hvis forholdet med Ægypten både politisk og 'på jorden' kunne have været bedre, fik FN-styrken en endnu mindre positiv start med palæstinenserne i Gaza-striben fra marts 1957. Allerede få dage efter at

³³ Mohamed Heikal, *Cutting the Lion's Tail: Suez Through Egyptian Eyes* (Guernsey: Transworld Publishers, 1988); P. R Kumaraswamy, *India's Israel Policy* (New York: Columbia University Press, 2010); Jitendra Mohan, "India, Pakistan, Suez and The Commonwealth," *International Journal* 15, no. 3 (July 1, 1960): 185–99.

³⁴ For mere derom, se Ragna Boden, "Cold War Economics: Soviet Aid to Indonesia," *Journal of Cold War Studies* 10, no. 3 (2008): 110–28; Johanna Granville, "Tito and the Nagy Affair in 1956. (Yugoslavia, Josip Broz Tito, Imre Nagy, Hungarian Revolution, Soviet Union)," *East European Quarterly* 32, no. 1 (1998): 23 – ; Nemanja Milošević, "Yugoslavia, USA and NATO in the 1950s," in *How Far Is NATO from the Western Balkans?*, ed. Miroslav Hadžić, Sonja Stojanović, and Filip Ejodus (Belgrade: Belgrade Centre for Security Policy, 2007), 64–80; Deqi Fortuna Anwar, "The Cold War and Its Impact on Indonesia: Domestic Politics and Foreign Policy," in *Southeast Asia and the Cold War* (Abingdon; New York: Routledge, 2012), 133–50; Frances Gouda and Thijs Brocades Zaalberg, *American Visions of the Netherlands East Indies/Indonesia US Foreign Policy and Indonesian Nationalism, 1920-1949* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002).

³⁵ E. L. M. Burns, *Between Arab and Israeli* (New York: George Harrap and Co., 1962).

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ole Jensen, *Kompagni Larsen: Vordingborg - Ægypten Tur-Retur November 1956 - Maj 1957* (Lyngby: private publication, 2005); Niels Kjeldsen, *Fredens soldater* (Copenhagen: Hjemmevaernsfonden, 1958); For mere om den internationale kolonisering af Port Said og Suez mv., se Huber, "Connecting Colonial Seas"; Huber, *Channelling Mobilities: Migration and Globalisation in the Suez Canal Region and Beyond, 1869-1914*.

være rykket ind i Gaza-striben stod man overfor demonstrationer i det tidligere britiske fængsel og i Gaza by. Ifølge danske soldaters erindringer måtte et dansk kompagni ved en demonstration have alle folk, også soldater i køkkentøj og undertøj, ud på gaden med stokke, tåregasgranater, hjelme og geværer såvel som opbakning fra norske og brasilianske enheder (og med tunge maskingeværskytter installeret på tagene af bygningerne). FN forbød efterfølgende både demonstrationer og forsamlinger. Formentligt så palæstinenserne, der umiddelbart før FNs overtagelse af Gaza-striben havde oplevet 4 måneders israelsk besættelse med screeninger og flere massedrab i flygtningelejrene, på den baggrund styrken som endnu en ekstern og illegitim magt. I hvert fald indsatte Ægypten to dage senere igen en generalguvernør i området, der siden 1948 havde været underlagt ægyptisk administrativ kontrol.³⁹

Ganske vist ville Hammarskjöld og Eisenhower kun kontrollere området i to måneder (hvad nok hang sammen med kanalrydningen, som blev påregnet færdig i april), men både Hammarskjöld og den amerikanske undergeneralsekretær Ralph Bunche med baggrund i CIA's forløber og det amerikanske udenrigsministerium (hvor han havde været ansvarlig for at udforme FNs *trusteeships*), måtte ifølge chefen for FN-styrkens erindringer til Cairo for at håndtere den nye situation. At FN-styrkens chef også trak den jugoslaviske enhed ud af Gaza-striben (og i stedet satte den til at patruljere den ægyptisk-israelske våbenstilstandslinien, da den nægtede at gøre tjeneste uden fornyet ægyptisk accept, indikerer også, at hele situationen var mere alvorlig end hidtil antaget. Den oprindelige opgave, der lød på at overvåge våbenstilstandslinjen og forhindre 'infiltration', ændredes dog ikke på grund af den tidlige tilbagevenden af den ægyptiske generalguvernør (som en svensk enhed tilbageholdt en hel dag) og det ægyptisk-kontrollerede politi. Den ægyptiske regering og Hammarskjöld indgik ifølge chefen for FN-styrken blot en mundtlig aftale. Denne etablerede en *no-man zone* langs våbenstilstandslinjen, hvor FN-styrken måtte tilbageholde 'infiltratorer', dvs. oftest var palæstinensere, der blot søgte at besøge deres tidligere hjem, familie eller hjælpe med afgrøderne på familiens land i Israel, før de skulle overleveres til de ægyptiske myndigheder og bruge vold i forbindelse dermed, hvis skønnet nødvendigt. Dette tydede derfor en plan udover de to måneder. Det samme gjorde FN-chefen udrykning af styrken fra mandatregimets bygninger til lejre nær de 72 nye observationsposter langs våbenstilstandslinjen

Udover at operationen handlede om vestens sammenhold og olieforsyninger, kan det på denne baggrund argumenteres, at FN-styrken indenfor de første to uger i nogen grad utilsigtet mere eller mindre påtog sig den rolle de britiske sikkerhedsstyrker havde haft i Palæstina under mandatet. Et var, at man i den indledende periode havde overtaget den britiske hovedpolitistation, der var bygget af briterne

³⁹ Carl Engholm, *Fremmedlegionær og dansk oberst: Carl Engholms erindringer i krig og fred 1913-1979* (Lyngby: Dansk historisk håndbogsforlag, 1996); Jensen, *Kompagni Larsen*; Kjeldsen, *Fredens soldater*.

mindre end tyve år forinden som led i en række af strategisk placerede politibefæstninger, og afbrudt demonstrationer med vold og efterfølgende forbudt nye demonstrationer og forsamlinger. Noget andet var, at FN-styrken var sammensat som en let og mobil militærstyrke på et par tusinde mand med støtte fra lette panserenheder og fly, som briterne også brugte til *small wars* i eksempelvis Malaya og på Cypern, med enheder fra lande, hvoraf nogle havde adopteret en del af Storbritanniens militærdoktrin og militærkultur.⁴⁰ FNs incident rapporter og danske erindringsbøger viser i forlængelse deraf, at flere af FN-styrkens kontingenter inden for de første 6 måneder efter at være rykket ud til våbenstilstandslinjen dræbte flere palæstinensere i situationer, der kunne mindre om kolonial magt- og voldsudøvelse. Drabene medførte ifølge FN rapporter ikke kun asymmetriske palæstinensiske angreb ved hjælp af stjålne israelske og ægyptiske panserminer, men ifølge israelsk forskning tilsyneladende også et markant fald i antallet af pågrebne palæstinensere i Israel, formentligt på baggrund af palæstinenserens erkendelse af, at man med FNs tilstedeværelse skulle forbi to lag bevogtning. Især danske og norske enheder begyndte også imod reglerne at socialisere med israelske soldater og bosættere med småsnak, fodboldkampe, kibbutzbesøg og fester. I et tilfælde gav israelske bosættere efter drabet på en palæstinenser de ansvarlige danske soldater friske jordbær. Ud fra de stærkt censurerede israelske aviser, der begyndte at blive udleveret til en af de danske lejre at dømme, kom den israelske regering også hurtigt at vældsætte FN-styrken. For det første sørgede styrken og FNs voksende rolle i Gaza-stribens uddannelsessystem, at de palæstinensiske frustrationer blev styret indadtil med færre 'infiltratorer' til følge. Dette var afgørende, idet den israelske middelklasse på dette tidspunkt pressede de militære budgetter til fordel for sociale ydelser. For det andet sikrede Hammarskjöld, at Israel på uformel basis kunne bruge både Suezkanalen og Tiran-Strædet. For det tredje kunne man ifølge FN rapporter og danske bataljonsbøger fortsætte med at overflyve Gaza-striben med jagerfly i ned i få hundrede meters højde fra nærliggende luftbaser for at markere den israelske militære tilstedeværelse (nu man begyndte at skære i grænseenhederne) uden at FN-styrken kunne gøre andet en at lave rapporter til en militærkommission Israel ikke længere anerkendte.⁴¹

⁴⁰ Gad Kroizer, "From Dowbiggin to Tegar: Revolutionary Change in the Colonial Police in Palestine during the 1930s," *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 32, no. 4 (2004): 115–33; T. R. Moreman, "'Small Wars' and 'imperial Policing': The British Army and the Theory and Practice of Colonial Warfare in the British Empire, 1919–1939," *Journal of Strategic Studies* 19, no. 4 (1996): 105–31; Georgina Sinclair, *At the End of the Line: Colonial Policing and the Imperial Endgame, 1945–80* (Manchester: Manchester University Press, 2006).

⁴¹ Jalal al-Husseini, "UNRWA and the Palestinian Nation-Building Process," *Journal of Palestine Studies* 29, no. 2 (2000): 51–64; Eitan Barak, "On the Power of Tacit Understandings—Israel, Egypt and Freedom of Passage through the Suez Canal, 1957–1960," *The Middle East Journal* 58, no. 3 (2004): 444–68; Eitan Barak, "Between Reality and Secrecy: Israel's Freedom of Navigation through the Straits of Tiran, 1956–1967," *The Middle East Journal* 61, no. 4 (2007): 657 – ; Engholm, *Fremmedlegionær og dansk oberst*; Jensen, *Kompagni Larsen*; Kjeldsen, *Fredens soldater*; Guy Laron, "The Domestic Sources of Israel's Decision to Launch the 1956 Sinai Campaign," *British Journal of Middle Eastern Studies* 42, no. 2 (2015): 200–218; Alina Korn, "From Refugees to Infiltrators: Constructing Political Crime in

Selvom yngre drenge kunne pudse støvler og sælge sodavand til FN soldaterne, voksne palæstinensere fik småjobs og soldaterne lavede indsamlinger, ændrede det ikke ved, at FN grundlæggende kom til at favorisere Israel i forhold til Gaza-striben på en lignende måde briterne havde favoriseret de jødiske bosættere. At kanalens største brugere, der alle var vestlige lande, ydede mere end 99% af lånet til FNs kanaloprydning,⁴² understregede ligeledes ikke blot hvad interventionen handlede om, men også at fortællingen om FNs fredsbevarende operationer på baggrund af denne bør revideres.

5. Konflikten om FN-interventionerne og den 'imperiale multilateralisme' i den Kolde Krig

I dette afsnit skitserer jeg ligeledes nogle andre historier om FNs interventioner i Congo, West Irian og flere andre forhenværende europiske kolonier under den Kolde Krig end de sædvanlige på baggrund af den global- og imperialhistoriske fortolkningsramme. Jeg viser igen, at interventionerne ikke blot afspejlede fortsættelsen af det inter-imperiale samarbejde, men også mestendels afspejlede vestlige og især amerikanske strategiske interesser indtil man fra vestlig side delvist mistede interessen i interventionerne på grund af den Tredje Verdens voksende indflydelse og, at interventionerne igennem deres virke re-aktualiserede nogle af de imperiale og koloniale race- og køns-baserede praksisser.

Fire år efter FN indsatte styrken i Ægypten (og derefter havde ladet den blive i Gaza-striben, da den viste sig både prestigøjs og 'nyttig' ift. 'infiltration'), igangsatte Hammarskjöld endnu en intervention i Congo, da landet få uger efter landets uafhængighed fra Belgien brød sammen. Belgien, der havde drevet kolonien i et samarbejde mellem koloniforvaltningen herunder kolonihæren, private virksomheder med minekonglomeratet Union Minere i spidsen samt den belgiske kirke efter overtagelsen fra den belgiske konge i 1908, havde ikke forberedt kolonien til selvstændighed. Tværtimod brød statsapparatet hurtigt sammen på grund af de indre splittelser skabt af kolonistaten, det manglende højere uddannelsessystem, koncentrationen af store dele af magten i mineprovinserne Katanga, der var kontrolleret af det belgiske minekonglomerat Union Minere, og den fortsatte afhængighed af hvide officerer i hæren, der insisterede på, at uafhængigheden ikke ændrede noget. I løbet af et par uger brød hæren, forvaltningen, økonomien og selve staten sammen pga. den omsiggribende vold mod de blivende belgiere og Katangas løsrivelse. Den nyvalgte premierminister bad derfor FN om støtte.⁴³

Israel in the 1950s," *International Journal of the Sociology of Law* 31, no. 1 (2003): 1–22; Ghassan Shabaneh, "Education and Identity: The Role of UNRWA's Education Programmes in the Reconstruction of Palestinian Nationalism," *Journal of Refugee Studies* 25, no. 4 (2012): 491–513.

⁴² UN/A 3719

⁴³ John Kent, *America, the UN and Decolonisation: Cold War Conflict in the Congo* (London, New York: Routledge, 2010).

På samme måde som Mellemøsten havde antaget en vigtigere rolle i den amerikanske strategiske tænkning efter Koreakrigen og den fortsatte fortætning af det globale imperiale system igennem alliancer, voksede Afrikas betydning også efter den franske krig i Indokina og siden Algeriet. I stedet begyndte man at støtte de europæiske kolonimagter for at styrke dem som partnere mod Sovjetunionen. Mens USA ikke havde et nært forhold til franske og britiske kolonier, var det noget andet med den forhenværende belgiske koloni, der havde leveret uran under Anden Verdenskrig. Efter krigen begyndte amerikanske virksomheder også at øge deres tilstedeværelse i et sådant omfang, at belgierne i 1950'erne begyndte at blive urolige. Derudover kunne baserne og flådestationerne i Congo bruges til at lukke de vestlige strategiske sø-ruter fra Europa til Asien, hvis Congo faldt på kommunistiske eller pro-kommunistiske hænder. Da Congo brød sammen, bakkede Eisenhower derfor op om en FN intervention.⁴⁴

Det lykkedes dog hurtigt den uprøvede unge congolesiske premierminister og generalsekretæren, der tilsyneladende var endnu mere nedladende overfor Lumumba i deres korrespondance end han havde været om Nasser overfor amerikanske diplomater, at blive modstandere og lodret uenige om hvem, der havde hvilke kompetencer og hvad, der skulle ske. Parallelt dermed eskalerede konflikten med Katanga.⁴⁵ I et forløb, der var kaotisk (og stadig er uklart), blev både Lumumba og Hammarskjöld dræbt (hver for sig og på hver sin måde). Samtidigt udviklede Congo sig til at blive den centrale krigsskueplads i den Kolde Krig, hvor USA med en nogenlunde samlet vestlig blok i ryggen, Sovjetunionen foran Østblokken og en række forhenværende kolonier som Ghana, der søgte et større afrikansk politisk manøvrerum og økonomisk støtte fra den ene eller begge supermagter, alle søgte at gøre deres indflydelse gældende ud fra synet på hvem, der burde styre Congo, Katangas løsrivelse og kontinentets rolle i den Kolde Krig.⁴⁶ Kampen om indflydelse manifesterede sig hurtigt i styrken, der udover at være fløjet ind af det amerikanske luftvåben som i Ægypten også var opbygget af enheder fra vestlige europæiske småstater som Danmark, Sverige og Irland og mellemstore stater som Østrig og Canada, forhenværende vestlige

⁴⁴ David N. Gibbs, *The Political Economy of Third World Intervention: Mines, Money, and U.S. Policy in the Congo Crisis* (Chicago: University of Chicago Press, 1991); Jonathan E. Helmreich, "U.S. Foreign Policy and the Belgian Congo in the 1950s," *The Historian* 58, no. 2 (1996): 315–28; Kent, *America, the UN and Decolonisation*.

⁴⁵ Jan Blommaerts, "Lumumba, Hammarskjöld and the 1960 Congo Crisis: A Case of International Misunderstanding?," *Afrika Focus* 6, no. 2 (1990): 97–118.

⁴⁶ Larry Devlin, *Chief of Station, Congo: Fighting the Cold War in a Hot Zone* (New York: PublicAffairs, 2008); Alessandro Iandolo, "Imbalance of Power: The Soviet Union and the Congo Crisis, 1960–1961," *Journal of Cold War Studies* 16, no. 2 (2014): 32–55; Sean M. Maloney, *Canada and UN Peacekeeping: Cold War by Other Means, 1945–1970* (St. Catharines: Vanwell Pub., 2002); Jitendra Mohan, "Ghana, The Congo, and The United Nations," *Journal of Modern African Studies* 7, no. 3 (1969): 369–406; Kent, *America, the UN and Decolonisation*; A. Susan Williams, *Who Killed Hammarskjöld?: The UN, the Cold War, and White Supremacy in Africa* (New York: Columbia University Press, 2011); Ludo de Witte, *The Assassination of Lumumba* (London; New York: Verso, 2001).

kolonier af vestlig orientering som Tunesien og Marokko og forhenværende vestlige kolonier som Ægypten, Ghana og Etiopien, der både søgte indflydelse og at realisere egne mål i regionen.⁴⁷

Grundet vanskelighederne med Katanga fik FN et nyt og mere omfattende mandat, der ikke blot mundede ud i, at FN-diplomaterne ifølge dokumenter fra FNs *Department of Special Political Affairs* forhandlede med Verdensbanken og den Internationale Valutafond om økonomiske reformprogrammer sammen med congoleserne samt at den congolesiske hær delvist blev inkorporeret i FN-styrken. FN fløj FN endvidere en række vestlige eksperter ind til at supplere den endnu svage og lille congolesiske kadre i ministerierne, den statslige forvaltning og uddannelsessystemet. Selvom FN ikke inddrogede kirken og minevirksomhederne, genopbyggede FN på denne måde langt henad vejen den belgiske kolonistat.

Praksis skulle også vise sig, som i Gaza-striben, at re-aktualisere flere af kolonistatens forskellige magtdiskurser og -praksisser. Dokumenter fra styrken viser, at den eksempelvis genskabte den tydelige magtrelation mellem congoleserne og belgierne i villakvarterene, da man lod både officererne og befalingsmænd rykke ind de store villaer i tidligere belgiske villakvarterer i flere af provinshovedstæderne. At store dele af styrken var vestlig (og dermed for mange congolesere ligesom belgierne) og eksempelvis det ghanesiske kontingent blev anført af en britisk officer afstedkom også hyppige konflikter og slagsmål, ikke mindst i byernes bar-områder. Styrkens dokumenter omkring lokalt ansattes arbejdsforhold viser også, at man på godt og ondt også overtog basernes ansatte, når man overtog baser og fortsatte differentieringen i eksempelvis ret til sygepleje, ferie og løn. Forskellige erindringsbøger viser også, hvorledes der blandt styrkens vestlige soldater var en nedladende i nogle tilfælde racistisk opfattelse af congoleserne som primitive.⁴⁸ Derudover viser dokumenter fra FN-styrkens hospital, hvoraf nogle kan findes på rigsarkivet (eftersom de danske læger på FN-sygehuset sendte rapporter hjem), at mange FN-soldater udnyttede at et stort antal kvinder og i nogle tilfælde unge piger ikke havde andre muligheder for at tjene penge i områder præget af borgerkrigslignende forhold og i nogle steder havde flygtninge lejre

⁴⁷ Anthony Clayton, *France, Soldiers, and Africa* (London; Washington: Brassey's Defence Publishers, 1988); Myron Echenberg, "'Morts Pour La France': The African Soldier in France during the Second World War," *Journal of African History* 26, no. 4 (1985): 363–80; Ishizuka, *Ireland and International Peacekeeping Operations 1960-2000*; Maloney, *Canada and UN Peacekeeping*; Erwin A. Schmidl, "The Austrian Medical Unit in the Congo, 1960-63: Austria's First Participation in a UN Operation," in *Maintien de La Paix de 1815 à Aujourd'hui: Actes Du XXIe Colloque de La Commission Internationale D'histoire Militaire = Peacekeeping 1815 to Today : Proceedings of the XXIst Colloquium of the International Commission of Military History*, ed. International Commission of Military History, Department of National Defence, Canada, and Canadian Commission of Military History (Défense Nationale/National Defense, Canada, 1995), 629–35; Kevin A. Spooner, *Canada, the Congo Crisis, and UN Peacekeeping, 1960-64* (Vancouver: UBC Press, 2009); Tarleton H. Watkins, "Operation New Tape: The Congo Airlift," *Air University Quarterly Review* 8, no. 1 (1961): 18–35; Zetterberg, "Sweden's Participation in Peace-Keeping and Peace-Enforcement Operations 1956-2006."

⁴⁸ Poul E. Gustafsson, *Afrikamissionen: FN-Soldater I Stammekrig*. (København: EUROPA, 1988); Preben Kristiansen, *Danske soldater i Gaza og Congo*; ([København: Forlaget Fremad, 1962).

i sådanne størrelser, at FN ikke kunne sørge for rationer eller orden. I en rapport, der ligger på Rigsarkivet, anslog en dansk læge, at op mod 50% af FN-styrkens soldater havde seksuelt overførte sygdomme. I forlængelse deraf kan man drage paralleller mellem kolonistatens (såvel som andre kolonistaters) og FN-styrkens militære seksualhygiejne, der i begge tilfælde (og som med FN-styrken i Ægypten og Gaza-striben, der sendte soldaterne til Beirut og Cairo på orlov) fokuserede på at udskille og tvangsbehandle de sygdomsramte kvinder fremfor at regulere soldaternes opførsel. Både den belgiske kolonistat og siden FN-styrken lagde med andre ord ikke blot skylden for smittede soldater hos de 'farlige' kvinder fremfor de mandlige soldater, der opsøgte kvinderne og måske også i nogle tilfælde var de oprindelige sygdomsbærere, men accepterede også at soldaterne havde ret til sex.⁴⁹

FN-interventionen blev lukket ned henover 1964. Katangas løsrivelse var ganske vist afsluttet, men der flere provinser var ramt af oprør på grund af de forværrede økonomiske forhold reformerne havde medvirket til og den faldende tillid til den congolesiske regering, hvis sammensætning USA var begyndt at blande sig aktivt i. Fra amerikansk side havde man mistet tilliden til FN som politisk værktøj på grund af den voksende indflydelse fra den Tredje Verden. Af denne grund ønskede man ikke oprørerne håndteret igennem en fortsættelse af FN-styrken (som Sovjetunionen i øvrigt også havde været stærk kritisk overfor fra begyndelsen). I stedet bakkede USA op om hærchefen Mobutos magtovertagelse og indsatte lejesoldater fra de ekstreme bosætterkolonier i det sydlige Afrika, der hurtigt fik et ry for massakrer.⁵⁰ FN-operationen i Congo endte således med et amerikansk-sponsoreret militærkup efter en genopbygning af kolonistatens ordensapparat og re-aktualiseringen af flere koloniale praksisser.

I 1962, og dermed midt i Congo-interventionen, overtog FN også kontrollen med West Irian (eller West Papua), den sidste hollandske koloni i Sydøstasien, med en mindre militær styrke og en administrativ komponent. Baggrunden for overtagelsen af territoriet var umiddelbart, at Indonesien og Holland, der ikke var på god fod efter uafhængighedskrigen havde ført den hollandske koloni i Sydøstasien til selvstændighed blot ti år forinden, var på vej i krig med hinanden efter en række sammenstød i West Irian. Holland havde dybest set selv skabt konflikten, idet Indonesien i mange henseender var en videreførelse af den hollandske kolonistat, der havde været baseret på kontrollen med den præ-koloniale regionalmagt på Java, en ekspansiv stat, en kolonihær (der for at ekspandere og opretholde kolonistaten havde været brugt i andre provinser end hvor den var blevet rekrutteret), og den statslige kontrol med økonomien. Det indonesiske styre så derfor West Irian som en del af Indonesien, selvom det ikke var blevet indlemmet i

⁴⁹ Amandine Lauro, *Coloniaux, ménagères et prostituées au Congo belge, 1885-1930* (Loverval: Labor, 2005).

⁵⁰ Kent, *America, the UN and Decolonisation*; Andrew Hudson, *Congo Unravelling: Military Operations from Independence to the Mercenary Revolt, 1960-68* (Solihull, Pinetown: Helion & Company ; 30° South Publishers, 2012).

Indonesien og pga. en ældre indvandringshistorie ikke etnisk, politisk eller socialt havde noget at gøre med hverken Java eller andre regioner af den postkoloniale stat.⁵¹ Set i et bredere perspektiv var den imperiale konflikt vi kalder en Kolde Krig dog også en faktor.

USA, der allerede havde fattet interesse for 'Indonesien' i den hollandske koloniperiode, havde efter Anden Verdenskrig bakket op om indonesisk selvstændighed for dels selv at kunne søge øget indflydelse og dels at få Holland til at koncentrere sine begrænsede militære og økonomiske ressourcer i Europa og NATO. Truman havde igennem sin støtte søgt en del politiske indrømmelser af anti-kommunistisk karakter i Indonesien, men Eisenhower mistede dog interessen. Sovjetunionen udnyttede dette og støttede i 1950'erne Indonesien at (i samme omfang som Ægypten). Man så landets olie som strategisk vigtigt i konfrontationen med vesten, idet vesten globalt sad på størstedelen af både kilderne, forsyningsnettet og bearbejdningsapparatet.⁵² Kennedy-administrationen så derfor ikke overraskende West Irian og FN som et middel til at trække Indonesien, der i øvrigt havde bidraget militært til FN-interventionen i Ægypten, tilbage mod den vestlige lejr og at tilbageføre de NATO-designerede hollandske flådeenheder, der var på vej til West Irian og dermed Hollands fokus til NATO og Europa.⁵³

FN overtog på den baggrund kontrollen med territoriet i 1962, men tillod hurtigt, at Indonesien fik indflydelse. FN-styrken, der alene bestod af tropper fra det provestlige og amerikansk-støttede Pakistan, var for det første ikke stor nok til, at kunne gøre noget ved de kommando-soldater Indonesien hurtigt lod infiltrere. For det andet var FN-styrken stablet så hurtigt på benene, at den ikke havde de nødvendige ressourcer en reel udførelse af opgaven ville kræve ligesom kun et fåtal af de civile FN-ansatte var kendte med regionen og/eller hollandsk-talende, hvilket gjorde styrken afhængig af et voksende antal indonesere. Derudover viser den nyeste forskning, at der i FN-mandatet lå, at territoriet skulle overgå til Indonesien henover 1963, selvom man reelt havde afgivet et løfte om at lade West Irian stemme om sit

⁵¹ Mark T. Berger, "Old State and New Empire in Indonesia: Debating the Rise and Decline of Suharto's New Order," *Third World Quarterly* 18, no. 2 (1997): 321–61; Henk Schulte Nordholt, "Indonesia in the 1950s: Nation, Modernity, and the Post-Colonial State.," *Bijdragen Tot de Taal-, Land- En Volkenkunde* 167, no. 4 (2011): 386 – ; John Saltford, *The United Nations and the Indonesian Takeover of West Papua, 1962-1969: The Anatomy of Betrayal* (London; New York: RoutledgeCurzon, 2003).

⁵² Anwar, "The Cold War and Its Impact on Indonesia: Domestic Politics and Foreign Policy"; Boden, "Cold War Economics"; Gouda and Zaalberg, *American Visions of the Netherlands East Indies/Indonesia US Foreign Policy and Indonesian Nationalism, 1920-1949*; Lesley McCulloch, "Trifungsi: The Role of the Indonesian Military in Business," in *The Military as an Economic Actor: Soldiers in Business*, ed. Jörn Brömmelhörster and Wolf-Christian Paes (Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan, 2003), 94–123; Bambang Purwanto, "Decolonisation and the Origin of Military Business in Indonesia," in *Responding to the West: Essays on Colonial Domination and Asian Agency* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2009), 151–71. For styrkeforholdene i den globale olieindustri, se; David S. Painter, "The Marshall Plan and Oil," *Cold War History* 9, no. 2 (2009): 159–75.

⁵³ Saltford, *The United Nations and the Indonesian Takeover of West Papua, 1962-1969*; Paul van Der Veur, "The United Nations in West Irian: A Critique," *International Organization* 18, no. 1 (1964): 53–73.

tilhørsforhold. FN-styrken afvæbnede også med støtte fra FN-politiet, der primært bestod af enheder fra Malaya med træning i oprørsnedkæmpelse og britiske officerer, de lokale militsfolk i West Irian, der som de eneste udover den hollandske kolonihær havde haft våben. Man tillod også den voksende indonesiske militære styrke at udøve et pres på lokalbefolkningen med henblik på at ændre stemningen, der bevægede sig i retning af selvstændighed.⁵⁴ FN dokumenter viser i forlængelse deraf endvidere, at FN begyndte at indføre indonesiske politiuniformer og i det små tillod ændringer af det juridiske system samt skattesystemet, der ville lette den indonesiske anneksion af West Irian før den lovede afstemning.

Forskningen viser, at FN ikke blot overdrog West Irian til Indonesien ved en ceremoni, der for mange af de lokale fremmødte markerede enden på muligheden for selvstændighed, da det indonesiske flag blev hejst. Det vises også, at Indonesien efterfølgende begyndte en flytning af etniske indonesere og en krig mod selvstændighedsbevægelsen i højlandet (der fortsat finder sted) samtidig med at indonesiske og vestlige selskaber fik tilladelse til at udnytte West Irians mineral- og olieressourcer.⁵⁵

Fra midten af 1960'erne tiltog den vestlige følelse af at have 'mistet' FN på grund af afkoloniseringen i et sådant omfang, at man i nogen grad mistede interessen i at FN-interventionerne som et *ad hoc* værktøj. Ganske vist iværksatte FN interventioner i Cypern fra 1964, Ægypten fra 1973 til 1979 og Libanon fra 1978 på en måde, der igen primært talte til vestlige egne direkte interesser, som på Cypern (der fortsat husede britiske og NATO militærinstallationer og baser) eller indirekte strategiske interesser som USA's i Mashriq-området efter skiftet i forholdet mellem USA og Israel (der i modsætning til tidligere blev tegnet af en voksende økonomisk og militær støtte) og den iranske revolution i 1979. Men vesten iværksatte også selv interventioner i Libanon eller gennem tredjepart i Chad for at varetage deres strategiske interesser uden om FN og den Tredje Verdens indflydelse.⁵⁶

⁵⁴ Saltford, *The United Nations and the Indonesian Takeover of West Papua, 1962-1969*; van Der Veur, "The United Nations in West Irian."

⁵⁵ Saltford, *The United Nations and the Indonesian Takeover of West Papua, 1962-1969*; van Der Veur, "The United Nations in West Irian."

⁵⁶ For disse interventioner og deres regionale kontekst, se f.eks. J. W. Bridge, "The Legal Status of British Troops Forming Part of the United Nations Force in Cyprus," *The Modern Law Review* 34, no. 2 (1971): 121–34; Stuart A. Cohen and Robert O. Freedman, "Light and Shadows in the US-Israeli Military Ties, 1948-2010," in *Israel and the United States: Six Decades of US-Israeli Relations* (Boulder: Westview Press, 2012), 143–64; Panagiotis Dimitrakis, "The Value to CENTO of UK Bases on Cyprus," *Middle Eastern Studies* 45, no. 4 (2009): 611–24; Kenneth R. Dombroski, *Peacekeeping in the Middle East as an International Regime* (New York: Routledge, 2007); Hubert Faustmann, "The Historical Background to the UN's Involvement with Cyprus," in *The Work of the UN in Cyprus: Promoting Peace and Development* (Houndmills, Hampshire: Palgrave, 2001), 3–49; Daniele Ganser, *NATO's Top Secret Stay-behind Armies and Terrorism in Western Europe* (New York: Frank Cass, 2005); Peter Hocknell, "Contested Development: A Retrospective of the UN Development Programme in Cyprus," in *The Work of the UN in Cyprus: Promoting Peace and Development* (Basingstoke, New York: Palgrave, 2001), 157–92; James Ker-Lindsay, "The Origins of the UN Presence in Cyprus," in *The Work of the UN in Cyprus: Promoting Peace and Development* (Basingstoke, New York: Palgrave, 2001), 50–73; Terry M. Mays, *Africa's First Peacekeeping Operation: The OAU in*

Set i det global- og imperialhistoriske perspektiv handler FN-interventionerne i den Kolde Krig derfor om koblingen mellem den diakrone videreførelse af det inter-imperiale samarbejde fra 1870'erne og den 'multilaterale imperialism' i interventionerne fra 1900 og de synkrone ændringer i det globale imperiale system fra 1945 i form af den europæiske afkolonisering og den nye imperiale konflikt mellem USA og Sovjetunionen og deres imperiale blokke, der kom til at udspille sig i de magttomrum de europæiske kolonimagter skabte ved afkoloniseringen (idet de europæiske indledningsvist stærke kolonistater og koloniimperier ikke i længden var så fleksible og dermed holdbare som de ældre agrarimperier).⁵⁷

6. FNs interventioner og den 'imperiale multilateralisme' i dag: Tilbage til fremtiden?

Den Kolde Krigs afslutning og Sovjetunionens sammenbrud ændrede det globale imperiale system. Et var, at Sovjetunionens kollaps hæmmede den gængse politiske kritik af den kapitalistiske markedsøkonomi og dermed den vestlige verdens måde at indrette verden politisk, socialt og økonomisk, idet de vestlige centrum- og venstrefløjspartier måtte til at navigere i langt mere singulære og markedscentrerede politiske universer nationalt og globalt. Dernæst fik vesten og neoliberalismen (med optakten under Ronald Reagan i USA og Margaret Thatcher i Storbritannien) en så stor indflydelse i det globale imperiale system, at det mindede om oprettelsen af FN som alliance i 1942 og regime i 1945. Dette blev med al tydelighed understreget med tilbagerulningen af den i forvejen svage regulering af multinationale selskaber FN havde været i stand til at arbejde imod, den Internationale Valutafond og Verdensbankens økonomiske reformer af Nicaragua og El Salvador i 1989-1990 og den amerikanske intervention i Irak under FN-flag og mottoet 'en ny verdensorden' i 1991. Det meget offentlige tab af soldater i FN-interventionen i Somalia, førte umiddelbart til en dalende amerikansk interesse i FN. Reaktionen markerede dog på et dybere plan, at den amerikanske interesse og indflydelse i FN bevægede sig imod sit oprindelige udgangspunkt. Blev en given konflikt vurderet af betydning for amerikansk national sikkerhed eller amerikanske interesser som i Bosnien, Kosovo, Afghanistan og Irak, åbnedes mulighederne for alt fra internationalt sanktionerede multilaterale interventioner til bilaterale krigserklæringer. Var det en konflikt (i rækken af konflikter skabt mellem de to imperiale blokke og med afslutningen på den Kolde Krig kunne udfolde sig) af mindre betydning, kunne man bakke op om aktører som NATO-allieredes styrker i

Chad, 1981-1982 (Westport: Praeger, 2002); Jonathan Nitzan and Shimshon Bichler, *The Global Political Economy of Israel* (London; Sterling: Pluto Press, 2002); Umut Özkırımlı and Spyros A Sofos, *Tormented by History: Nationalism in Greece and Turkey* (New York: Columbia University Press, 2008).

⁵⁷ For mere om den Kolde Krig som en imperial konflikt på et mere generelt plan, se Prasenjit Duara, "The Imperialism of 'Free Nations': Japan, Manchuko and the History of the Present," in *Imperial Formations* (Santa Fe, Oxford: School for Advanced Research Press & James Currey, 2007), 211-40; Prasenjit Duara, "The Cold War as a Historical Period: An Interpretive Essay," *Journal of Global History* 6, no. 3 (2011): 457-80.

disses tidligere kolonier, regionale organisationer som den Afrikanske Union eller amerikansk-orienterede regimer (hvis militærstyrker man så kunne træne). Var det en konflikt, der kunne betyde regional ustabilitet kunne man bakke op om FN-interventioner eller undlade at forhindre dem, som i Cambodia, Angola, Sierra Leone og Haiti. Var det konflikter man ikke forstod, ikke så som vigtige eller måske anså for at være allieredes ansvar kunne man undlade at gøre noget, som tilfældet i Rwanda.⁵⁸

Betydningen af udviklingen i interventionerne kan dog ikke kun forstås på baggrund af arbejdsdelingen i det globale imperiale system på baggrund af USA's enestående stilling (trods BRIK-landenes fremkomst og voksende engagement i FNs interventioner). På samme måde som interventionerne i Ægypten, Gaza-striben, Congo og West Irian havde rod i den koloniale imperialism, ser vi nu resultaterne af yderligere 60 års socio-politiske, økonomiske og militære interventioner⁵⁹ koblet med det enorme pres fra det nuværende neoliberale paradigme. Derfor bør det ikke overraske, at praksis i 'missionsområderne' siden afslutningen på den Kolde Krig i mange og måske i de fleste tilfælde, som mere end blot et ekko, har vist sig at medføre indlejringen af usikkerhed i hverdagen og dennes sociale institutioner, åbenlys institutionel racisme, hyppigt forekommende seksuelle overgreb ved siden af en systematisk seksuel udnyttelse af kvinder og børn i stærkt finansielt og fysisk pressede situationer, dannelsen af eksternt styrede skyggestater uden lokal legitimitet, en omfattende ekstern regulering, korrupsion, en militarisering af samfundet og en omfattende afhængighed af eksterne eksperter og økonomisk bistand.⁶⁰

⁵⁸ Se f.eks. Richard Kareem Al-Qaq, *Managing World Order: United Nations Peace Operations and the Security Agenda* (London; New York: Tauris Academic Studies, 2009); Bruno. Charbonneau, *France and the New Imperialism: Security Policy in Sub-Saharan Africa* (Aldershot, Burlington: Ashgate, 2008); Cunliffe, *Legions of Peace*; Grandin, *Empire's Workshop*; Gérard Prunier, *The Rwanda Crisis: History of a Genocide* (New York: Columbia University Press, 1995); James Sperling and Mark Webber, "NATO: From Kosovo to Kabul," *International Affairs* 85, no. 3 (2009): 491–511; Hikaru Yamashita, "Peacekeeping Cooperation Between the United Nations and Regional Organisations," *Review of International Studies* 38, no. 1 (2012): 165–86.

⁵⁹ For mere om betydningen af USA's og Sovjetunionens krige og interventionerne i den Kolde Krig, se Duara, "The Cold War as a Historical Period"; Grandin, *Empire's Workshop*; Odd Arne Westad, *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times* (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2005).

⁶⁰ For blot "toppen af isbjerget", se f.eks. Peter Andreas, "Symbiosis Between Peace Operations and Illicit Business in Bosnia," *International Peacekeeping* 16, no. 1 (2009): 33–46; Séverine Autesserre, *The Trouble with the Congo: Local Violence and the Failure of International Peacebuilding* (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2010); Chandler, *Bosnia: Faking Democracy after Dayton*; Amanda Chisholm, "Marketing the Gurkha Security Package: Colonial Histories and Neoliberal Economies of Private Security," *Security Dialogue* 45, no. 4 (2014): 349–72; Boris Divjak and Michael Pugh, "The Political Economy of Corruption in Bosnia and Herzegovina," *International Peacekeeping* 15, no. 3 (2008): 373–86; Higate, "Peacekeepers, Masculinities and Sexual Exploitation"; Higate and Henry, *Insecure Spaces: Peacekeeping, Power and Performance in Haiti, Kosovo and Liberia*; Shukuko Koyama and Henri Myrtilinen, "Unintended Consequences of Peace Operations on Timor Leste from a Gender Perspective," in *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations* (Tokyo: University of United Nations, 2007), 23–43; Andrew McGregor, "Development, Foreign Aid and Post-Development in Timor-Leste," *Third World Quarterly* 28, no. 1 (2007): 155–70; Roland Paris, *At War's End: Building Peace after Civil Conflict* (Cambridge, New York: Cambridge

Antallet af kritikere af FNs interventioner blandt samfundsvidenskabelige forskere har over de sidste ti år været støt stigende og er det ikke overraskende fortsat. De kritiske samfundsvidenskabelige forskere med fokus på FNs interventioner efter den Kolde Krig trækker i deres analyser tråde tilbage til den koloniale imperialisme.⁶¹ Nogle argumenterer for, at det internationale system fortsat har en imperial karakter.⁶² Jeg tilslutter mig den måske mest kritiske forsker hidtil, Phillip Cunliffe, der som redaktør af det primære tidsskrift indenfor forskningen i de fredsbevarende operationer nu er blevet en del af mainstreamen i feltet, argumenterer for, at "(...) *the imperial functions of peacekeeping are therefore a congenital component of the United Nations and not merely a by-product of the overstretch resulting from the multiplication of UN missions after the end of the Cold War.*"⁶³

Spørgsmålet er dog om, hvorvidt vi ikke skal have flere begreber i spil, hvis vi kobler Cunliffe's pointe om den 'imperiale multilateralisme' sammen med den juridiske gråzone den snart glemte krig mod terror (der stadig kræver civile menneskeliv i kampoperationer selvom der ikke foreligger krigserklæringer) har ført verden ud i,⁶⁴ den enorme globale økonomiske og politiske ulighed (der nu dagligt fremhæves i medierne)⁶⁵ og de efterhånden drakoniske overvågningstiltag alle steder vi fortsat hører om på ugentlig basis.⁶⁶ Walter Mignolo's begrebspar *imperial globality* og *global coloniality* kunne måske på denne baggrund være relevant som en italesættelse af et globalt imperielt system, der åbenlyst er på vej ud af kontrol (uden at have nævnt miljøproblemerne) og måske på vej tilbage til fremtiden.⁶⁷

University Press, 2004); Sherene Razack, "From the 'Clean Snows of Petawawa': The Violence of Canadian Peacekeepers in Somalia," *Cultural Anthropology* 15, no. 1 (2000): 127–63.

⁶¹ Bruno Charbonneau, "Dreams of Empire: France, Europe, and the New Interventionism in Africa," *Modern & Contemporary France* 16, no. 3 (2008): 279–95; Bruno Charbonneau, "The Imperial Legacy of International Peacebuilding: The Case of Francophone Africa," *Review of International Studies* 40, no. 3 (2014): 607–30; Mark R. Duffield, *Development, Security and Unending War: Governing the World of Peoples* (Cambridge: Polity, 2007).

⁶² Philip Darby, "Rolling Back the Frontiers of Empire: Practising the Postcolonial," *International Peacekeeping* 16, no. 5 (2009): 699–716; Sherene Razack, *Dark Threats and White Knights: The Somalia Affairs, Peacekeeping and New Imperialism* (Toronto: University of Toronto Press, 2004).

⁶³ Cunliffe, *Legions of Peace*, 220.

⁶⁴ Nicholas De Genova, "Antiterrorism, Race, and the New Frontier: American Exceptionalism, Imperial Multiculturalism, and the Global Security State," *Identities* 17, no. 6 (2010): 613–40; Baz Lecocq and Paul Schrijver, "The War on Terror in a Haze of Dust: Potholes and Pitfalls on the Saharan Front," *Journal of Contemporary African Studies* 25, no. 1 (2007): 141–66; Gorm Rye Olsen, "Fighting Terrorism in Africa by Proxy: The USA and the European Union in Somalia and Mali," *European Security* 23, no. 3 (2014): 290–306; Jeremy Scahill, *Dirty Wars: The World Is a Battlefield* (New York: Nation Books, 2013).

⁶⁵ <http://politiken.dk/oekonomi/gloekonomi/ECE3021209/62-personer-ejer-lige-saa-meget-som-35-milliarder/> (set 1.2.2016)

⁶⁶ Se f.eks. <http://www.theverge.com/2016/1/29/10860964/france-state-of-emergency-muslim-paris-attacks> (set 1.2.2016)

⁶⁷ Walter Mignolo, *Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledge and Border Thinking* (Princeton: Princeton University Press, 2000).

Historie har som fag en forhåbentlig for os i dette forum en åbenlys social relevans som en mangestemmet tilgang at forstå og indgå i verden på en kritisk og engagerende måde. I forlængelse deraf mener jeg ikke, at vi som fagpersoner kan fastholde, at vi er positionsløse (eller objektive for at bruge et andet udtryk). Vi står, ser, taler og skriver alle fra et sted. Og jo mere åbne vi er derom, jo bedre. I dag opererer flere amerikanske soldater nu med en selvforståelse som *storm troopers*, ligesom flere og flere imperiale historikere også er begyndt at reflektere kritisk over deres egne subjektiviteter og hvorledes historiefaget ikke længere kan opretholde forestillingen om at være objektivt eller uengageret.⁶⁸ Jeg har på baggrund af denne opfattelse af historiefaget og min afledte ide om at begå 'aktuel' historie med eksisterende og nye byggeklodser forsøgt at indbyde til en diskussion om FN's 'fredsbevarende' operationer med dette indlæg. I forlængelse af denne initiation vil jeg også gerne i fællesskab med jer etablere et samarbejde om et kildehæfte og arrangementer på både gymnasier og universiteter.

⁶⁸ Antoinette M Burton and Dane Keith Kennedy, *How Empire Shaped Us*, 2016.